

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MUAZZEZ İLMİYE ÇIĞ'IN ESERLERİ-12

Muazzez İlmiye Çığ BEREKET KÜLTÜ VE MABET FAHİŞELİĞİ

5. Basım

KAYNAK YAYINLARI

© Bu kitabın yayın hakları

Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.nindir.

Birinci Basım: Ekim 2005

İkinci Basım: Temmuz 2006

Üçüncü Basım: Aralık 2006

Dördüncü Basım: Nisan 2007

Beşinci Basım: Şubat 2008

Kapak Resmi: Sumer Tanrıçası İnanna

Teknik Hazırlık: Analiz Basım Yayın

Baskı: Analiz Basım Yayın

ISBN: 978-975-343-434-8

KAYNAK YAYINLARI: 428

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA

TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Meşrutiyet Cad. Kardeşler Han No: 12/3

34430 Galatasaray-İstanbul

web adresi: www.kaynakyayinlari.com

e-posta: iletisim@kaynakyayinlari.com

Tel: (0212) 252 21 56-99 Faks: (0212) 249 28 92

Muazzez İlmiye Çığ
BEREKET KÜLTÜ VE
MABET FAHİŞELİĞİ

*Dini bütün, laik bir Cumhuriyet kadını
olan annem Hamide İtil'e...*

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	9
BİRİNCİ BÖLÜM: KUTSAL KİTAPLARDA SUMER ETKİSİ	13
Tevrat ve Kur'an'da Mezopotamya Hikâyeleri	20
Bereket Kültüne Ait İzler	27
Tanrıça İnanna'dan İzler	34
Tevrat'a Taşınan Efsaneler	43
Havva'nın Âdem'in Kaburgasından Yaratılması	53
İnanna, Bahçıvan Şukallituda ve Suların Kan Olması	54
İKİNCİ BÖLÜM: İNANNA'NIN KUTSAL EVLENME ÖYKÜSÜ	56
Kur'an'daki Harut Marut Melekleri	58
İbrahim ve Karısı Sara'nın Mısır'a Gidişi	62
Süleyman'ın Şarkılar Şarkısı	64
Hititler'den Kral Süleyman'a	72
Kur'an'da Sözü Edilen Süleyman'ın Mabedini Yapan Cinleri	74
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MABET FAHİŞELİĞİNDEN İZLER	76

SUNUŞ

Böyle bir kitap yazmayı hiç düşünmemiştim. Fakat bugüne kadar yaptığım çalışmalarda aldığım notlar bir hayli birikmişti. Onları değerlendirmeden bırakmak yazık olacaktı. Bir ilgiliye bu notları vermeyi düşündüm, böyle bir kimseyi bulmak da kolay değildi. Sonunda din tarihine yeni bir pencere açılacağını düşünerek onları kendim değerlendirmeye karar verdim. Halbuki bu arada Sumerlilerle ilgili oldukça akademik bir kitap yazıyordum. Onu bıraktım, zamanım oldukça darlaştığı için bir an önce her ikisini de bitirmek istiyordum. O yüzden konuları fazla uzatmadan, ayrıntılara ve yorumlara girmeden bu küçük kitabı yazdım. Eksikler, hatalar varsa onları da düzeltme görevi gençlerimizin olsun!

Okuyucularımın sıkılmadan bunu okumaları umudu ile.

10 Eylül 2005

*"Şeriat işlerinden olanların hepsi lanet altındadır (...)
Allah indinde kimse şeriatla salih sayılmaz; çünkü 'Sa-
lih, iman ile yaşayacaktır'; ve şeriat imandan değildir."
(İncil, Galatyalılara Göre, Bap 3: 10-12)*

BİRİNCİ BÖLÜM

KUTSAL KİTAPLARDA SUMER ETKİSİ

Tanrı'nın yazdırdığına inanılan din kitapları okunduğunda içlerinde birçok hikâye ve efsanenin bulunduğu görülür. Bunlar üzerinde çalışan bilim insanları, onların nereden ve nasıl oluştuğunu, ne anlama geldiklerini araştırır dururlar. Bunları bulmak ve saptamak hiç de kolay değildir. Çünkü bugüne kadar yapılan araştırmalar gösteriyor ki, hangi din kitabı olursa olsun, yalnız onu yaratan halkların ürünü olmadığı, o halkın etrafını çeviren ve herhangi bir suretle kaynaştıkları başka halkların geleneklerinden, efsanelerinden yararlanılarak kendi görüş ve kültürlerine göre değiştirilerek, eklemeler yapılarak yazıya geçirildiği ortaya çıkmıştır.

Bunun en güzel örneği tektanrılı dinlerin ilk kitabı olan *Tevrat*'tır.¹ *Tevrat*'ta Sumerlilerden ve Babillilerden, daha doğrusu Mezopotamya kültüründen, komşuları Kenanlılardan, Mısırlılardan, İran'dan ve Hititlerden birçok etki görülüyor. Aslında Filistin'de Doğu ve Batı karşılaşmış ve burada bu değişik kültürler bir potada toplanmış ve erimiştir.

1 *Tevrat*: Eski ahit, İbrahim'in tanrı ile sözleşmesi. İncil: Yeni ahit, İsa'nın tanrı ile andlaşması. Bibet: Yunanca biblion kelimesinden geliyor, anlamı kitap veya papirus. Papirus kelimesi de Byblos'tan geliyor. Çünkü ilk olarak bitkiden kâğıt yapma endüstrisi Finike'nin Biblos şehrinde başlamış. Müslümanların "Zebur" dedikleri kitap, *Tevrat* içinde Kral Davut tarafından yazıldığı söylenen şiirler, mersiyeler ve ilahiler bölümü.

Tevrat'ın yazdığına göre, İsrail tarihi İbrahim ile başlıyor. İbrahim, babası Terah, ölen kardeşi Harran'ın oğlu Lut'u alarak Geldanilerin Ur şehrinden² Harran'a geliyor. Orada Tanrı Rab İbrahim'e görünerek göstereceği ülkeye gitmesini, orada onu büyük bir kavim yapacağını söyler. Orada babası ölen İbrahim karısı ve yeğeni Lut'u alarak Filistin'e gider. Bu topraklarda aile çoğalır. Kabileler oluşur. Etraflarındaki kabileleri kendilerine bağlarlar. Kalabalık çoğaldıkça problemler çıkar. Bunları, Tanrı'dan emir aldığını bildiren peygamberler çözmeye çalışır. Onlar yeterli olmaz, yargıçlar oluşur. En sonunda bir krallık kurmak zorunda kalırlar. Daha önce onlar "en büyük Tanrı'dır, ondan üstün kimse olamaz," diye kral istemezler. En büyük ve ünlü kralları Davut ve oğlu Süleyman. Süleyman'dan sonra ülke ikiye bölünüyor. Kuzey İsrail, Güney Yahuda oluyor. Önce Asurlular Yahuda'ya saldırıyor. Onları idareleri altına alıyor (MÖ 722). Bir süre sonra Babil Kralı Nabukadnezar (MÖ 586-538) da İsrail topraklarına giriyor. Yakıp yıkıyor, mabetlerini yerle bir ediyor. Bu arada pek çok İsrail bilginini Babil'e sürgün olarak götürüyor. Sürgüne giden bilginler orada boş durmuyorlar. Çiviyazılarını öğrenip, Babil kitaplıklarını inceliyorlar. Kuşkusuz birçok konuyu da kulaktan dolma elde ediyorlar. Daha sonra Persler Babil'i ele geçiriyor (MÖ 538-333). 70 yıl sonra Pers Kralı Kirus onlara, vatanlarına dönme izni veriyor. Oradan dönenler büyük bir hayal kırıklığına uğruyorlar. Çünkü geride kalanlar mabetleri olmadığından tanrıları Yahve için ne gereken kurbanları ne de törenleri yapabilmişler. Yerlerinde yabancı tanrı ve tanrıçalara tapan ve birbirine düşman kabileler dolmuş. Geride kalan İsraililer onlarla evlenmiş ve onların tanrılarına tap-

² Ur'un neresi olabileceği hakkındaki tartışma için bkz. Muazzez İlmiye Çığ, *İbrahim Peygamber*, Kaynak Yayınları, 4. basım, İstanbul, 2004, s.76.

maya başlamışlar. Bunları görüp geri dönenler kendi halklarını bir araya toplamak ve tanrılarını yeniden hayata getirmek için *Tevrat*'ı kaleme almışlar. Ezra ve arkadaşları ilk olarak *Tevrat*'ın Torah adı verilen beş kitabını yazmışlar. Bunlar; Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar, Tensiye. Aslında bu kısmın Musa tarafından yazıldığına inanılır. Bu konuda çalışan bilim insanları, "Musa zamanında ancak taşlar üzerine yazılıyordu, bunun yanında o zaman yazı bunları yazacak kadar gelişmemiştir. Ayrıca bunların sonunda Musa'nın ölümü anlatıldığına göre onun tarafından yazılmasına olanak yok" diyorlar.³ *Tevrat*'ın diğer kısmı da yazının gelişmeye başladığı 800 yıllarından itibaren papirüslere, derilere yazılanlar ve yazısız zamanlardan akıllarda kalan konular toplanarak yazıya geçirilmiş ve Torah'ın arkasına eklenmiştir. Bu da *Tevrat*'ı ilk yazdıranın Tanrı Yahve olmadığını, çeşitli kimseler tarafından çeşitli kültürlerden esinlenerek yazıldığını gösteriyor. Buna yamalı bohça diyorlar.⁴ 16 yüzyılda yaşayan ünlü Yahudi filozof Spinoza'ya göre bunlar Yahudilerin Babil dönüşlerinden en az 100 yıl sonra yazılmalı imiş.⁵ Yazanlar arasında peygam-

3 *Kur'an* (bir grup bilim adamı tarafından tercümesi yapıp Suudi Arabistan'da basılmış olandan) Mâide Suresi'nin 13. ayetinin açıklamasında, *Tevrat* yalnızca bir nüsha idi, kimsenin ezberinde tamamı yoktu. İsrail oğulları Babil'e esir düşünce *Tevrat* nüshası kaybolmuş, yıllar sonra esaretten kurtulunca hatırdaki kalan bazı bölümler yazılmıştır. Bugün elde kalan bazı bölümler ile Hz. Musa'nın hayatı yazılıdır. Tevbe Suresi'nin 31. ayetinden sonra da bir açıklama var: Hz Musa'ya verilen levhalar kaybolmuştur. Yahudi din adamları hafızalarında kalan ayetleri parça parça yazmışlar. Babil esaretinde iyi bir yazıcı olan kâhin Ezra kısmen ağızdan söylenenleri, kısmen de yazılı olan rivayetleri toplayıp Yahudi mukaddes kitabını meydana çıkarmış. Bu hizmetinden dolayı Ezra İsrail oğullarının saygısını kazanmış. Öyle fazla saygı görmüş ki, ona Allah'ın oğlu demişler. Aynı surenin 30. ayetinde; "Yahudiler, Üzeyr Allah'ın oğludur, dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir" şeklinde yazılmaktadır. Ezra Üzeyir olmuştur.

4 *Tevrat*'ın yazılışı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Sakioğlu, *Tevrat'ı Kim Yazdı?*; Jonatan Kircsh, *The Harlot by The Side of The Road*, s.4-14.

5 Robert Cooper, *The Inquirer's Texts-Book*, Being Substance of Thirteen Lectures on The Bibel, Boston, London, s.111.

ber olarak kabul edilen Lapidu'nun karısı Deborah da var. O, aynı zamanda bir süre İsrail'i idare etmiş. Ona ait bir şiir de bulunuyor *Tevrat*'ta (*Tevrat*, Hâkimler, Bap 5). Ondan başka da kadının peygamberler var. Bunlardan biri Aşer'in kızı Serah, diğeri Hulda (*Tevrat*, II. Krallar, Bap 22: 14).

Tevrat'ın yukarıda sözünü ettiğimiz beş kitabı, yaratılış ve tufan konularından sonra İbrahim ve sülalesinin hayat hikâyesi, Mısır'dan çıkış, çölde dolaşma, Musa'nın kanunları, Musa'nın ölümünü kapsamaktadır. Onlardan sonra gelen 34 bölüm veya kitap da yine bir tür tarih ve edebiyat olarak nitelenebilir. İsraililer tarih yazıcılığını Hititlerden almışlar. Sumerlilerde, Hititlerde olduğu gibi bir tarih yazıcılığı yok. Ona karşın edebi yazıları pek çok. Bunlar İsrail yazıcılarına hem örnek olmuş, hem de bu edebi eserlerin konularından bol bol yararlanmışlardır.

Bu nedenle *Tevrat*'ta İsrail'in bütün tarihini bulabiliyoruz. Aslında buna ait bugün için başka yazılı kaynak da yok. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren *Tevrat*'ta olayların geçtiği yerleri bulmak amacıyla Mezopotamya ve Filistin'de kazılar yapılmaya başlanıyor. Bu kazıların en büyük ürünleri de, Mezopotamya kültürünü ve onunla birlikte Ortadoğu'nun 3 bin yıllık tarihini ve kültürünü ortaya çıkarmak oluyor. Bu kazılarda bulunan belgelerdeki yazı ve dillerin çözülmesi ve Mısır hiyeroglif yazısının okunması ile *Tevrat*'ta geçen kral adlarının bu belgelerde de bulunduğu görülüyor. Örnek olarak: Mısır'da Firavun Memep-tah'in diktirdiği bir zafer abidesindeki yazıda bunun İsrail'e karşı kazanılan bir zafer dolayısıyla dikildiği okunuyor. Kral Süleyman'ın 5. yılında Kudüs'ten vergi alan Mısır kralı Şişak'ın Mısır yazılarına göre 22. sülaleden Kral Şeşang olduğu anlaşıyor. Böylece İsrail ve Yahuda kralları ile Asur, Babil ve Mısır kralları karşılaştırılarak yaşadıkları zamanlar saptanıyor. Filistin'de de

Tevrat'ta adları olup da nerede oldukları bilinemeyen birçok yer kazılar yoluyla bulunmuştur.⁶

Kur'an'da durum biraz daha değişik. Onda da dış etkiler, özellikle yaratılış, tufan, kurban gibi konuların kökeni Sumerli-lere dayanıyor. Ancak bu etkiler *Tevrat* yoluyla girmiş kuşku-suz.⁷ Ayrıca, *Kur'an*'da bulunan İbrahim ailesine, İbrahim'in üçüncü kuşak torunu Yusufun yaşamına ait hikâyeler, İsrail'in ünlü kralları Davut ve Süleyman ile ilgili söylenceler *Tevrat*'tan ve Musevi efsanelerinden alınmıştır.

Yalnız *Kur'an*, *Tevrat* gibi uzun yıllar arasında yazılmamıştır. Muhammet'in vahi olarak söylediklerinin küçük bir kısmı kendi zamanında taşlar, hurma dalları, ağaç yaprakları, kemikler üze-rine yazılmış, büyük kısmı da bazı kimseler tarafından ezberlen-miş. Peygamber öldükten sonra, bu ezberleyenlerden bazıları sa-vaşlarda ölmeye başlayınca onlar tamamıyla ölüp bitmeden bunların toplattırılıp bir kitap haline getirilmesine karar veril-miş. Başta Ebubekir buna sıcak bakmamış, peygamber zama-nında uygulanmayan bir şeyin sonradan yapılmasını hoş görme-miş. Fakat etrafındakilerin zorlaması üzerine Halife Ebubekir Zeyid adındaki birine yazılı olanları toplattırmış. Ayrıca Zeyid mescit kapısında oturarak peygamberden ayet olarak kim ne bi-liyorsa gelip söylemesini istemiş. Böylece yazılı ve ezberde olanlar bir araya getirilerek iki ayrı kitap halinde yazıya geçiril-miş. Bunlar için kullanılan yazılı malzeme de yakılarak, kırıla-rak ortadan kaldırılmış. Ebubekir öldükten sonra yazılan kitap-lar Halife Ömer'e geçmiş. O ölünce de kızı Hafza almış

6 Israil Finkelstein and Neil Asher Silberman, *The Bible Unearthed, Archeology's New Vision of Ancient İsrail and the Origin of its Sacred Texts*, s.6-8.

7 Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, Kaynak Ya-yınları.

Halife Osman zamanında yazılan iki kitaptaki vahiler ve sureler arasındaki farklılıkların bazı karışıklıklara meydan verdiği anlaşıyor. Bu karışıklıkların giderilmesi için bir kurul oluşturulmuş. Bu kurulda kitaplar yeniden ele alınmış ve ezberinde olanlar toplanmış ve onların yardımı ile ayrılıklar düzeltilmeye çalışılmış, surelerde eksiklik olduğu düşünülen yerler tamamlanmış ve bugünkü şekliyle *Kur'an* yazılmış. Aslında bütün vahileri ezberleyen çok az kimse varmış, daha çok orasından burasından ezberleyenler bulunuyormuş.⁸ Bu ezbercilerin doğru söyleyip söylemediklerine önceleri iki tanık istemişler, ama daha sonra bunu tek tanığa indirmişler. Bu ezberciler kendiliklerinden bir şeyler söyleyemez mi? Kur'an'daki "Şeytan ayetleri" denilen ayetleri, aynı konuda kimi olumlu, kimi olumsuz, çelişkili birçok ayeti bu kimseler yazdırmış olabilir diye düşünmeden edemiyor insan. Bu çelişkili ayetler ve onların nedenlerini İlhan Arsel, *Kur'an'ın Eleştirisi* (Kaynak Yayınları) adlı kitabında açıklamış. Bunlardan bir kısmı:

Dinde zorlama yoktur (Bakara Suresi, ayet 256).

Buna karşılık; *Müşrikleri (puta tapanları) bulduğunuz yerde öldürün!* (Tevbe Suresi, ayet 5).

Allah kimi doğru yola koymak isterse, onun kalbini açar. Kimi de saptırmak isterse, kalbin dar ve sıkıntılı kılar (En'am Suresi, ayet 125).

Buna karşılık; *Allah kimi hidayete erdirirse, doğru yolu bulan odur. Kimi de şaşırtırsa, işte asıl ziyana uğrayan onlardır* (A'raf Suresi, ayet 178).

Allah dileseydi bütün insanları doğru yola sevk ederdi (Ra'ad Suresi, ayet 31).

Buna karşılık; *Put tapanlardan yüz çevir, Allah isteseydi puta tapmazlardı* (En'am Suresi, ayet 106-107).

8 Turan Dursun, *Kuran*, Kaynak Yayınları, s.114.

Okunduğu gibi bu ayetlere göre doğru yolu bulmak, inanıp inanmamak Tanrı'nın elinde.

Ona karşılık Nahl Suresi, ayet 93'te şöyle der: *Yaptıklarınızdan dolayı mutlaka sorguya çekileceksiniz.*

şura Suresi, ayet 30: *Başınıza gelen herhangi bir musibet kendi ellerinizin yaptığı işler yüzündendir.*

Fussilet Suresi, ayet 46: *Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendinedir ve kim kötülükte bulunursa zararı kendisinedir.*

Bunlara göre de bütün sorumluluk insanın kendisinde.

İncil veya yeni Antlaşma'ya gelince: Onun hakkında *Kur'an*, Maide Suresi, ayet 110 şöyle yazıyor:

"Allah o zaman şöyle diyecek: Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene (verdiğim) nimeti hatırla! Hani seni mukaddes ruh ile desteklemiştim. Sen beşikte iken, yetişkin çağında da insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yapıyordun da ona  fl yordun ve benim iznimle kuş oluyordu. Yine benim iznimle anadan doğma k r , alacayı iyileştiriyordun."

Bu ayete göre Allah *İncil*'i İsa'ya öğretmiş. Halbuki İsa yaşadığı sürede ne bir şey yazmış, ne de yazdırtmış. İsa'dan sonraki 60-150 yıl arasında, İsa konuşurken yanında bulunanlar veya bulunanlardan öğrenilenler yazıya geçirilmeye başlanmış. Bunlar o kadar çoğalmış ki, MS 350 yılında toplanan İznik kons l nde bu yazılanlar ayıklanarak İsa'nın yaşamını, söylediklerini, mucizelerini bazı farklarla anlatan Aziz Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'nın yazdıkları esas kabul edilmiş, bunlara Yuhanna'nın çeşitli yerlere yazdığı mektuplarla Habercilerin işleri konuları da eklenmiş olarak *İncil* bugünkü şeklini almış. Çeşitli kimseler tarafından yazılan bu kitapta da çelişkiler var.

Daha sonraları, özellikle 18. yüzyılda *İncil*'in yazılma tarihleri, yazarlar hakkında çeşitli varsayımlar ortaya atılmış. Apostol Barnabas İsa'nın çarmıha gerilmediğini, gerileninin Judas olduğunu, Hristiyan öğretmen Bassilides de çarmıha gerilenin Simon of Sirene olduğunu, Mosheim de İsa'nın aslında bulunmadığını, yalnız hayal edildiğini söylüyor. İsa'nın mucizelerini de asla kabul etmiyorlar.⁹ Samuel Noah Kramer de İsa'nın ölmeye önce gördüğü işkence ve eziyetleri ve öldükten sonra dirilecek diye beklenmesini, Tanrıça İnanna'nın kocası Çoban Tanrısı Dumuzi'nin cinler tarafından yeraltına götürülürken vurulması, dövülmesine ve yeraltından çıkmasının beklenmesine paralel buluyor ve aynı hikâyenin İsa'ya yakıştırılmış olduğunu vurguluyor.¹⁰ Ayrıca İsa'nın kendisi için "ben iyi bir çobanım, koyunlarım uğruna canımı veririm" demesi de Dumuzi'nin çobanlığını çağrıştırıyor. Onun "Allahın oğlu" olması Sumer inanışından kaynaklanıyor.¹¹

Tevrat ve Kur'an'da Mezopotamya Hikâyeleri

Tevrat'ta yazılanlara dönersek, onda tarih yanında efsaneler, öyküler, şiirler, ilahiler, ağıtlar, atasözleri, kehanetler de bulunmaktadır. Bunlar arasındaki peygamberlere, rahiplere, krallara, kahramanlara ait hikâyelerde misafir melekler ve demonlar bu kimselerle Yahve arasında aracılık yapıyorlar. Ayrıca bir din kitabında olmaması gerekli tecavüz, aile arasında cinsel ilişki, cinayet, zina, kıskançlık, kin, aldatma gibi konular da var. 21

9 Robert Cooper, the Inquirer's Text-Book, *Being Substance of thirteen lectures on the Bibel*, Boston, Londra, 1846, p.150.

10 Samuel Noah Kramer, *The Sacred Marriage Rite*, p.133.

11 Daha geniş bilgi için bkz. Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları, s.31.

Ekim 1996 tarihli *News Week* dergisinde Kenneth L. Woodward "In the Beginning" başlıklı yazısında, bunların ancak bir gazete veya bir magazin için ilginç konular olabileceğini, çocukların okuyacağı kitapların bunlardan arındırılmış olarak yazılmış olduğunu, bütün metni okuyanın çok az olduğunu, onun büyükle-
rin okuması için yazıldığını, bütün büyük edebi eserler gibi anlaşılması zor bir karışıklık içinde ergin bir akla ve hayal gücüne hitap ettiğini söylüyor. Tekvin bölümünün yeni çevirisini yapan filozoflar "Tanrı fena bir aile başı, o kıskanç, bozucu ve cezalandırıcı bir tanrı, bizim bütün kalbimiz ve ruhumuzla sevebileceğimiz bir tanrı değil" diyorlarmış. Nuh Tufanı ile Tanrı iyice korkunçlaşıyor. Çünkü Tanrı'nın günahsız insanlarla birlikte hayvanları da cezalandırması, Nazi Almanya'sına benzetilmiş.

18. yüzyılda *Tevrat*'tan Tanrı'nın kızgınlıkları ve seks ile ilgili günahlar çıkarılmış. Bu şekilde Tanrı, karakteri kötü, zorlayıcı halinden uzaklaştırılıp daha sevimli hale getirilmiş.

Bunların büyük bir bölümü İbranice, küçük bir bölümü de İbranice'nin bir lehçesi olan Aramice yazılmıştır. Arami dili DÖ 600'lerde Ortadoğu'da hemen hemen uluslararası dil olmaya başlamıştır. 39 kitaptan oluşan *Tevrat*'ın konularının toplanarak bir araya getirilmesi uzun yıllar sürmüştür. Helenistik çağda Yunancaya çevrilmiştir. Buna neden de, Mısır'da yaşayan Museviler Yunanca konuştuklarından onların anlayacağı bir dilde olsun istenmiş. Fakat Musevilerin bir kısmı "bizim kutsal kitabımız başka dile çevrilemez" diye ayağa kalkmış (2 bin yıl sonra bizim dinciler gibi). Yine de çevrilmiş. İşin ilginç yanı, yalnız bu çevrilen kitap elde kalmış ve bütün çeviriler bu Yunancadan yapılmış. Yunanlılarla birlikte olmaları da İsrail kültürünü etkilemiştir.

Musevilere tektanrı düşüncesi Musa ile giriyor. Ondan önce Sumer etkisiyle İbrahim'in şahsi tanrısı vardı. Sumerlilere göre

her insanın kendine ait bir tanrısı bulunuyordu. Bu tanrı o kim-
senin bütün isteklerini, dualarını büyük tanrılara iletiyordu. Bu
Müslümanlıkta koruyucu melek olmuş.¹² Bu tanrı daha sonra
İbrahim'in çocuklarına geçiyor. Aile genişleyip güç kullanarak
etraflarındaki kabileleri idareleri altına almaya başlayınca bu
kez tanrı onların da tanrısı oluyor. Bu arada yerli tanrılara da ta-
pıyorlar. *Tevrat*'a göre İbrahim'in tanrısı aile tanrısı, kabile tan-
rısı, İsrail tanrısı, en sonra da bütün insanların tanrısı oluyor. Bu
aşamada Musa'nın getirdiği tektanrı düşüncesinin etkisi de var.

Sigmund Freud'a göre Musa Musevi değil. O, Mısır'da "yal-
nız güneş tanrısı vardır, başka tanrı yoktur" diyerek bütün ma-
betleri kapatan Firavun Eknaton'a bütün kalbiyle inanan veziri
veya büyük bir memuru idi. Kral ölünce diğer tanrıların rahiple-
ri ayağa kalkıyor. Güneş tanrısını tek tanrı kabul etmek isteyen-
leri öldürölüyorlar. Musa da öldürölüneceğinden korkarak İsrailli-
lerin arasına kaçıyor. Onlarla birlikte Sina çölüne giderek 40 yıl
oralarda sürükleniyorlar. Halbuki Sina çölüne gitmeden, her za-
man gidip geldikleri yoldan Filistin'e gidebilirlerdi. Musa her-
halde yakalanmaktan korkuyordu.

Musa hikâyesinin büyük bir kısmının başka kültürlerden
alındığı anlaşılıyor. Freud'a göre, Firavun'un, kendi yerini ala-
caklar diye bütün erkek çocukları öldürtmesi olayı, aslında Mısır
kaynaklarında bulunmuyor; bu daha sonra Nemrut'un aynı
gerekçeyle erkek çocuklarını öldürtmesi hikâyesinden alınmış.¹³
Musa adının İbranice anlamı, *sudan çıkan/ sudan çıkarılan*. O,
Mısırlılar İbranice bilemeyeceklerine ve onun da İbrani çocuğu
olduğunu bilemeyeceklerine göre bu adı onların vermelerine

12 *Kur'an*, Kaf Suresi, ayet 17-18: Hiç kimse yoktur ki, onun üzerinde bir koruyucu ve denetleyicisi bulunmasın.

13 Sigmund Freud, *Hz. Musa ve Tektanrıcılık*, çeviren: Kamuran Sipal, İstanbul 1998.

olanak yok, diyor. Ayrıca kral bütün erkek çocukları öldürürken kızının böyle bir çocuk almasını nasıl kabul eder?

Tevrat'ın yazdığına göre Musa İsrail dilini bilmiyor. Harun kendisine çevirmenlik yapıyor. Dil bilmeyen nasıl Torah'ı yazabilir? Musa'nın sandık veya sepet içine konarak suya atılması, bulunarak saraya girmesi Akad Kralı I. Sargon'un hikâyesine uymaktadır:

*Ben Agade'nin kralı büyük Sargon
Annem yüksek bir rahibe idi, babamı bilmiyorum,
Yüksek rahibe annem beni gizlice doğurdu
Beni bir kamış sepete koydu, onu ziftle kapadı,
Beni nehre bıraktı, dışarı çıkamayacaktım
Nehir beni sürükleyerek su çekici Akki'ye götürdü.
Akki beni nehirden çıkardı,
Kendi oğlu gibi büyüttü beni.¹⁴*

Musa ve etrafındakiler kaçarken denizin yarılması olayı da, Pers kralı Kirus'un Fırat'ı geçerken nehrin yarılmasına benzetmektedir. Öykü şöyle: Babil kralı Nabukadnezar birçok savaş yapmış, birçok yeri idaresine almış. Filistin'i de alarak çok zengin olmuş. Fakat Moradah adında haylaz, işe yaramaz bir oğlu varmış. Hazinesini ona bırakmak istemiyormuş. Onun için bakırdan bir sandık yaptırıp, içine ne kadar altını, gümüşü varsa doldurmuş ve bir gece gizlice Fırat'ın içine bırakmış. Sandık o ağırlıkla dibe çökmüş. Bir süre sonra Persler Babil'i almışlar. Kral Kirus, Babil Kralı'nın sürgün olarak getirdiği İsrail tutsaklarının ülkelerine dönmelerine izin vermiş. Buna sevinen İsrail tanrısı bu iyi kralı ödüllendirmek için, Kirus Fırat'tan geçerken,

14 Benyamin R. Foster, *From Distant Days, Myths, Tale and Poetry from ancient Mesopotamia*, America, 1995, p.165.

nehir sularını yarmış, sandık ortaya çıkmış. Onu alan Kirus da çok zengin olmuş.¹⁵

Mısır'da en büyük etki tektanrı düşüncesi ve sünnet olma olayı. Mısırdaki erkek cinsel organına büyük saygı duyulurdu. Onun ucunu kesip tanrılara adak olarak veriyorlardı. Ayrıca organın çok büyütülmüş şekli kuklalar halinde festivallerde ellerde taşınıyordu. Bu gelenek Dionysos ayinleri olarak Mısır'dan Yunanistan ve Anadolu'ya geçiyor. Bu ayinlerde kilden yapılmış büyük cinsel organlar yere gömülüp sulanmış. Bu yolla ülkeye bereket geleceğine inanılmış. Yunanistan'da sertleşmiş cinsel organı ile yapılan Hermes heykeli de Mısır geleneği. Yunan tanrı adlarından bir kısmı da yine Mısır'dan alınmış. Herodot'a göre domuz yenmemesi de Mısır'dan. Domuz Mısır'da pis sayılıyor. Yolda biri domuza sürünse derhal elbiseleriyle nehre atlayıp temizlenirmiş. Ona karşın domuz çobanları var. Bunlar ne tapınağa girebiliyorlar, ne de kendi toplumları dışında biriyle evlenebiliyorlarmış. Bunların güttüğü domuzlar ne oluyordu acaba?

Persler yoluyla da Zerdüşt dininden cennet, cehennem, cinler ve meleklerle ilgili efsaneler giriyor Musevilere. Onlar bu efsaneleri tektanrı anlayışına göre uyduruyorlar. Sumer efsanelerinde tanrılar, tanrıçalar birlikte rol oynarken Yahudilerde kadınlar göksel varlık olarak kabul edilmiyor. Onlara göre melekler hep erkek, yalnız cinler dişi. Meleklerle adlar verilmesi, onların mevkilerine göre adlandırılması Zerdüşt dininden. İsrail'de yedi prens melek var. Bunlar: Gabriel, Mikail, Radiao, Samdal, Metaron, Refael, Uriel. Bunlarda önemli olan dördü Mikael (tanrı gibidir), Gabriel (tanrının gücü), Uriel (tanrının parlaklığı), Refael (tanrının şifa vereni).¹⁶ Perslerin Tobit adlı meleği İsrail'de Refael olmuş. Musa'nın ölümünde onun hayatını almak için bu

15 Angelo S. Rapporat, *Myths and Legends, Ancient İsrail*, c.3, s.244.

16 Angelo S. Rapporat, *Myths and Legends, Ancient İsrail*, c.1, s.40.

meleklerden Mikael, Gabriel ve Sagsagel (Azrai) geliyorlar. Ya-tağını hazırlayıp, üzerine keten çarşaf koyuyorlar. Bu olay tama-mıyla Mısır'dan alınmıştır. Orada da dört ölüm yarattığı cesedin yanına geliyor, tanrılar da onları gözlüyor.

İsraillilerin, komşuları Ugaritlerden aldıkları en önemli efsa-nelerden biri Lut Peygamber'in kızlarıyla yatmasını açıklayan-dır. Bu olay *Tevrat* araştırmacıları tarafından büyük tartışmalara neden olmuştur. Tekvin, Bap 18'de, şehir orada bulunan eş-cinsellere kızan tanrı tarafından yıkıldıktan sonra, Lut ve kızla-rı Sodom ve Gomorra, kaçarak bir mağaraya girerler. Kızları ba-balarına bol şarap içirip onu sarhoş ederler ve onunla yatıp ikisi de birer oğlan doğururlar. Ona karşın *Tevrat*'ın daha ilk başında (Tekvin, Bap 19) Nuh yetiştirdiği bağın üzümlerinden yaptığı şarapla sarhoş olup çıplak yataarken oğlu Kenan onu görür ve gi-dip kardeşlerine haber verir. Nuh, çocuğu onu çıplak gördüğü için çok kızar ve oğlunu lanetler. Diğer taraftan Levililer, Bap 18: 10'da "senin oğlunun, kızının, yahut kendi kızının kızının çıplaklığını, onların çıplaklığını açmayacaksın" deniyor. Bu du-rumda kızlar nasıl babaları ile yatabilir? Bunun yanıtını ilk kez Ugarit veya Kenan efsanesinde bulduk. Bunda Kenan Tanrısı El iki kadın yaratmış ve onları evine koymuş. Bunlar aynı zaman-da onun kızları. El'in sopası indirilmiş (sopa penisini simgeli-yor). O bir kuş vurup kızartmış. Bu cinsel gücü kuvvetlendir-mek için olmalı. Mezopotamya'da kekliğin cinsel gücü kuvvet-lendirdiğine inanılıyor¹⁷ Tanrı El bu iki kadınla yatmış. Bunu anlatan şiir şöyle:

17 Muazzez İlmiye Çığ, *Ortadoğu Uygarlık Mirası-I*, "Sumer'de Cinsel Yaşam", s.107.

*El onların dudaklarını öptü.
Dudakları tatlı, nar gibi idi.
Öpmekle uyandı
Kucaklamakla çiftleşti.
Ve kadınlar gün doğumunu
Ve gün batımını doğurdu*

Babası ile yatan iki kız, tamamıyla Lut hikâyesine uyuyor. Sumer Bilgelik Tanrısı Enki de kızlarıyla yatıyor, ama onda olay daha değişik.¹⁸ O önce Yer Tanrıçası Ninhursag ile, ondan olan kızı ile, sonra tekrar ondan olan kızıyla yatıyor.

Daha önce belirttiğimiz gibi, *Tevrat*'ta daha çok Sumer etkisini buluyoruz. Evrenin ve insanın yaratılması, yasak meyve, cennetten kovulma, Havva'nın Âdem'in kaburgasından var edilmesi, Âdem ve Havva'nın çocukları Habil ve Kain'in öyküsü, Tufan, Eyüp'ün sabrı, suların kana dönmesi, İbrahim'in torunu Yusuf'un rüyası üzerine, kardeşlerinin onun kendilerinden üstün olacağına yorumlayarak onu öldürmeye kalkmaları konuları hep Sumerlilerde de görülmekte.¹⁹ Bu konuları daha yüzeysel olarak *Kur'an*'da da buluyoruz. Son zamanlarda saptadığımız bir ayet bunlara ek oluyor:

İnsanlardan kimi Allah'a yalnız bir yönden kulluk eder. Şöyle ki: Kendisine bir iyilik dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete uğrarsa çehresi değişir. (Hac Suresi, ayet 11.)

Bunun benzerini, Sumer atasözlerinde buluyoruz:

18 Samuel Noah Kramer-John R. Maier, *Myths of Enki, The Crafty God, Sumerlerin Kurnaz Tanrısı*, çeviren Hamide Koyukan, s.49.

19 Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları.

*Eğer aç iseler ölmüş gibidirler
Eğer tok iseler tanrılarla yarışırılar.
Eğer işleri yolunda giderse göğe uzanmış gibidirler,
Sıkıntıda iseler yeraltına girmiş gibi olurlar.*

Ayrıca Süleyman'ın meselleri, şarkıları, ağıtlar, Davut'un ilahileri hep Mezopotamya etkisi ile yazılan konular.²⁰

Ona karşın *Tevrat* Levililer, Bap 18: 3'te şöyle yazmakta:

"İçinde oturmuş olduğunuz Mısır diyarının işleri gibi yapmayacaksınız; ve sizi götürmekte olduğum Kenân diyarının işleri gibi de yapmayacaksınız; ve onların kanunları ile yürümeyeceksiniz."

Tevrat Levililer, Bap 20: 23'te ise şöyle yazmakta:

"Ve önünüzden kovmakta olduğum milletin âdetleri üzere yürümeyeceksiniz; çünkü bütün bu şeyleri yaptılar, ve onlardan nefret ettim."

Böyle yazıldığı halde Museviler her türlü etkiyi almaktan geri kalmamışlardır.

Bereket Kültüne Ait İzler

Araştırmalar sürdükçe Sumer etkisiyle yazılmış yeni yeni konular çıkıyor ortaya. Son yaptığım araştırmalar sonucu Sumer'in Aşk ve Bereket Tanrıçası İnanna ve onun bereket kültüne ve mabet fahişeliğine ait izler buldum *Tevrat*'ta. Bereket kültürünün İsa'nın doğumuna kadar, hatta ondan sonra da başka bir karakter halinde devam ettiğini görüyoruz. Sumerlilerde İnanna

²⁰ Bu konular hakkında daha geniş bilgi için bkz. Muazzez İlmiye Çığ'ın *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni* (Kaynak Yayınları) ve *İbrahim Peygamber! Sumer Yazılarına ve Arkeolojik Bulgulara Göre* (Kaynak Yayınları) adlı kitapları.

olan bu tanrıçanın adı Akadlar'da İştar olmuş, oradan Filistin'e geçerek Kenan'ın Bereket Tanrıçası Astarte, İsrailcesi de Aşeret, Aştorah, Aşere isimleri altında varlığını sürdürmüş. Bu tanrıça Yunanlılarda Afrodite, Roma'da Venüs'e dönüşmüş.

Sumerlilerin ilk çağlarında tanrıçaların büyük bir önemi vardı. Adını, evrenin yaratıldığı sudan alan Nammu adlı bir tanrıça, Yer-yüzü Tanrıçası Ninkı (Ninhursag), Sağlık Tanrıçası Bau, bakırcılığın koruyucusu Ninmuk, yazının koruyucusu Nidaba, bira ve alkollü içkilerin koruyucusu Ninkasi, sosyal adaletin koruyucusu Nanşe, dokumacılığın koruyucusu Uttu, berberlerin koruyucusu Kindaz, bereketin ve savaşın koruyucusu İnanna gibi. Bunların arasında en önemlisi bereketin koruyucusu olan Tanrıça İnanna'dır. Çünkü Sumer bir tarım ülkesiydi ve bütün ekonomisi de tarıma bağlıydı. rnlerin, hayvanların üremesi, çoğalması gerekliydi. Bunun için de cinsel g kuvvetlenmeliydi. Sumerliler buna da bir are bulmuşlardı. Aşk ve sevgi dolu tanrıçaları İnanna'yı, oban tanrısı olarak algıladıkları Kral Dumuzi ile evlendirirlerse onların bu birleşmesinden ürünler bollaşacak, hayvanlar dllenecek ve böylece ülkeye bereket gelecekti. Bunun için heyecan, acı, sevinçle örülmüş bir hikâye uydurmuşlardı Sumerliler. Bu hikyeyi ozanlar çeşitli şiirlerle yazıya geçirmişler. Onunla da yetinmemişler, İnanna için yeni yeni öyküler meydana getirmişlerdir. İnanna bu öykülerde güzelliğin, çekiciliğin, sevginin, şefkatin, hırsın, kavganın, kurnazlığın, en önemlisi de bereketin, çoğalmanın sembolü olmuştur. Onun hikâyelerinde Habil ve Kain'in tartışmasını, Leyla ile Mecnun'un sevişmesini, çobanların erişilmesi g aşklarını, kadının fettanlığını, erkeğin hayranlığını, erkeğin umursamazlığını, kadının acımasızlığını, kardeş sevgisinin en ycesini buluyoruz. Göğün fahişesi olarak nitelendirilen İnanna, yere göğe hkimdi. Tanrıların babası olan Enlil'e istediğini yaptırmayı, en akıllı Bilgelik Tanrısı Enki'yi aldatmayı başarmıştır. O aşkı, cinsel

gücü ile insanlara ve doğaya yenilenme, çoğalma gücü vermiş, ona yapılan tapınaklarda Sumer'in en saygın kadınları kutsal evlenme törenlerinde yer almak için yarışmışlardır. Birçok kadın kendini ona adayarak mabetlerde insanlara cinsel bakımdan yardıma koşmuş, kutsal fahişelik yapmışlardır. O, fahişelerin ve içki evlerinin de koruyucusu idi. Bir metinde kendisi için, "erkeklerin cinsel organını bilen tam bir fahişeyim ben" diyor. İştär olarak da "ben sevilen bir fahişeyim" demiş. İnanna, Sumer şairlerine ve ozanlarına bitmez tükenmez bir ilham kaynağı olmuş, onun için yarattıkları hikâyeleri, şarkıları kilden tabletler üzerine yazarak zamanımıza ulaşmasını sağlamışlardır. Ayrıca etraflarındaki komşu ülkeler de onların bu yazılarını alarak kendi kültürleri içinde kendilerine göre yeni hikâyeler meydana getirmişlerdir. Böylece tektanrılı din kitaplarına kadar girmiştir bu öyküler.

Sumer şairlerinin ağzından İnanna'yı tanıyalım:

*Ben İnannayım
Babam bana göğü Verdi
Babam bana yeri Verdi
Krallığı Verdi bana
Savaşta ilerlemeyi Verdi bana
Sel fırtınasını Verdi bana
Seli, tayfunu Verdi bana
Göğü taç yaptı başıma
Yeri sandal yaptı ayağıma
Kutsal elbiseyi sardı vücuduma
Kutsal asayı Verdi elime
Tanrılar serçe, ben şahinim
Enlil babanın görkemli ineğiyim
Göge ayak bastım, yağmur düştü aşağı
Yere ayakbastım, bitkiler fıskırdı yukarı*

İnanna'nın savaş tanrıçası olarak kendisini anlatması:

*Savaşın önünde durursam
Ülkenin öncüsüyüm
Savaşın dışında durursam
Elde hazır okluğum
Savaşın ortasında durursam
Savaşın kalbiyim
Savaşın sonunda
Korkunç bir tufanım
Savaşı izlerken askerlere
İlerle yaklaş derim düşmana*

me'lerin kraliçesi olarak:²¹

*korkunç me'lerin kraliçesi, ürkütücü giyimli, büyük me'leri
süren,
İnanna! Büyük savaşta bir fırtına, kalkana basan, tufanı
başlatan
Yüce İnanna! Yarışları bilinçle planlayan,
Kolundan atılan okla kur'u yok eden,
Yerde, gökte arslan gibi kükrersin, insanların etlerine vu-
rursun.
Büyük vahşi boğa gibi kur'a karşı savaşta durursun.
Düşmanları başkaldıranları zehrinle yok edersin.*

Belgelere göre, mabetlerde heykelleri bulunan İnanna'ya çe-
şitli giysiler giydiriliyor, değerli takılar takılıyordu. Bunlar halk
tarafından ona getirilen adaklardı. Onun nasıl süslendiğini anla-
tan şiirlerden örnekler:

21 me'ler bir tür tanrısal düzenlemeler. Diana Wolkstien and Samuel Noah Kramer, *İnanna, Queen of Hevan and Earth*, p.123, 174 ve *Tarih Sumer'de Başlar*, s.81-82.

Tanrıça İnanna sevgilisine gitmeden önce kardeşi Güneş Tanrısı Utu ona "kardeşim niçin eve kapandın?" diye soruyor. İnanna ona şöyle yanıt veriyor:

*Yıkandım, sabunlandım,
Kutsal leğen içinde yıkandım,
Arınmış kap içinde sabunlandım.
Kraliçelik, göğün kraliçelik elbisesini giydim,
Gözlerimi kömürle boyadım.
Saçlarımı düzelttim
Kokulu saçlarımı koyuverdim,
Kıvrık dudaklarımı boyadım,
Buklelerimi ensemeye düşürdüm.
Koluma bir bilezik geçirdim,
Küçük boncukları boynuma taktım,
İşte ben bunun için evdeyim.*

İnanna'nın bir de yeraltına kız kardeşini görmeye giderken süslenişi var:

*Onu tacı olan Şugurra'yı başına koydu.
Saçının buklelerini alnına döktü,
Küçük mavi taşı boynuna bağladı
Çift incilerin gerdanına koydu,
Bir altın bileziği geçirdi eline.
"adam gel gel" adlı iğneyi taktı göğsüne,
"adam bana bak" adlı sürmeyi çekti gözüne.*

Bir metinde onun mabetteki hazinesinin envanteri verilmiş. Bu envantere göre ona ait eşya şunlar: *bir altın küpe, iki gümüş küpe, iki elbise iğnesi, altı fildişi iğne, beş baş süsü, dört baş bağı, altı kadın başlığı, aç bronz kap, altı silindir mührü, iki damga mührü, iki baston sapı, on dokuz altından çiçek, bir elektron*

zincir, üç keten elbise, iki koyun postu etek, bir Kadıköy taşından yüzük, bir örtü, bir altından bir de gümüşten kadınlık organı, iki elbise, iki kuşak. Bunlar tanrıçaya halk tarafından yapılan adak hediyeleri. Bunları yazmaktaki amacımız, *Tevrat*'ta İnanna'yı veya onun özdeşi olan Astarte'yi anlatıyor gibi görünen bölümlerdeki kadının süslerini çağrıştırmasıdır.

Tevrat'ta Tanrıça İnanna'nın yerinde olan Astarte ve onun kocası Rüzgâr ve Fırtına Tanrısı Baal bir taraftan kutsanıyor, diğer taraftan onu dinden atma çabaları bulunuyor. Bunlara ait bölümler:

Tevrat Tesniye bölümünün baş kısmında İsrail oğullarının uygulaması gerekli kanun ve kurallarla çelişkili birçok konu var. *Bap 12'den itibaren, "Atalarının Allahı Rab, (İsrail oğullarına) mülk edinmek için verdiği memlekette, yer üzerinde yaşayacağınız bütün günler yapmak üzere tutacağınız kanunlar ve hükümler bunlardır. Mülklerini alacağınız milletlerin yüksek dağlar üzerinde, ve tepeler üzerinde, ve her yeşil ağaç altında ilâhlarına ibadet ettikleri bütün yerleri mutlaka harap edeceksiniz; ve onların mezbahlarını yıkacaksınız ve dikili taşlarını parçalayacaksınız, ve onların Aşerlerini ateşte yakacaksınız, ve ilâhlarının oyma putlarını baltalayacaksınız; ve o yerden adlarını yok edeceksiniz"* diyor. İsrail Allah'ı daha ilk başta, ele geçirdikleri yerlerin inançlarını ortadan kaldırmalarını emrediyor. Yine aynı yer *Bap 3'te* öyle katı bir emir var ki, başka ilahlara kulluk edelim diyen kim olursa olsun öldürülecek, taşlanacak, bir şehir olursa kılıçtan geçirilecek. Çünkü İsrail halkı Allah'ın mukaddes kulu imiş. Rab onları yeryüzünde bütün kavimlerden üstün kendine has bir kavim olarak seçmiş. Buna rağmen onlar yine de baş tanrılara tapıyorlar.

Tamamıyla Babil tutsaklığından sonra yazıldığı kabul edilen beş kitaptan biri olan Tesniye'de bu yazılanlar, Musevilerin o za-

mana kadar hep tektanrı yerine yabancı ilahlara da taptıklarını gösteriyor. Gerek *Kur'an*'da gerek *Tevrat* ve *İncil*'de İsa'nın doğumuna kadar mabetlerin var olduğu yazılı. *Kur'an* Âl-i İmrân Suresi, ayet 35-37 göre, İmrân'ın karısı eğer kızı olursa mabede adayacağını söylemiş. Meryem doğunca da, onu mabede vermiş ve orada büyümüş.

"Ve İsrail oğulları Rabbin gözündeki kötü olanı yaptılar, ve Baallara kulluk ettiler; ve kendilerini Mısır diyarından çıkaran atalarının Allahu Rabbi bıraktılar, ve etraflarında olan milletlerin ilâhlarından olan başka ilâhların ardınca yürüdüler, ve onlara, iğildiler; ve Rabbi öfkeliendirdiler. Ve Rabbi bırakıp Baala ve Astartilere kulluk ettiler. (Tevrat, Hâkimler, Bap 2: 11-13.)

Bunun üzerin Rab son derece öfkeleniyor ve onları bir Mezopotamya kralına satıyor. Halk yaptıklarına pişman oluyor, tanrıya affetmesi için ağlayıp yakarıyorlar. Tanrı acıyarak onlara bir kurtarıcı gönderiyor. Fakat uslanmıyorlar, yine aynı şeyi yapıyorlar (*Tevrat*, Hâkimler, Bap 3: 7).

"Ve Süleyman Saydalıların ilâhesi Astartinin ardınca, ve Ammonîlerin mekruh şeyi Milkomon ardınca gitti. Ve Süleyman Rabbin gözündeki kötü olanı yaptı babası gibi Rabbin ardından yürümedi." (Tevrat, I. Krallar. Bap 11: 5.)

"Çünkü beni bıraktılar, ve Saydalıların ilâhesi Astartiye, Moab ilâhı Kemoşa, ve Ammon oğullarının ilâhı Milkoma tapındılar; ve onun babası Davud gibi gözümde doğru olanı yapmak, ve benim yollarımda yürümediler." (Tevrat, I. Krallar. Bap 11: 33.)

Peygamber olarak nitelendiren Kral Süleyman bile yabancı tanrılara tapıyor, diye yakınıyor Yahve. Bunlar arasında Astar-te/İnanna da var.

Tanrıça İnanna'dan İzler

"Senin anan ne idi? dişi bir aslan; o aslanlar arasında yatar-dı, ... yavrularından birini büyüüttü; o genç bir aslan oldu, ... onun haberini milletler işittiler; Ve onların saraylarını öğ-rendi, ve şehirlerini harap etti, Ve çepçevre memleketler-den milletler ona karşı koydular; ve kendi ağlarını onun üze-rine serptiler; ... onu kafese kodular; ve onu Babil kralına ge-tirdiler; ve sesi İsrail dağları üzerinde artık işitilmesin diye onu hisarlar içine getirdiler." (Tevrat, Hezekiel, Bap 19: 2-9.)

Buradaki 'arşlan' Sumerde aşk tanrıçasının simgesi, onun sa-vaşçı karakteri görülüyor. Ayrıca onu kafese koyup Babil kralı-na götürmeleri, İsrail topraklarından atma çabasını anlatıyor..

Rab Yehova şöyle söylüyor:

hikmetle dolu, güzellikte tam olan sendin. Sen Adende, Allahın bahçesinde idin; sarı yakut, kırmızı akik, ve beyaz akik, gök zümrüt, akik, yeşim, safir, kızıl yakut, zümrüt taşları ile, bütün değerli taşlarla, ve altınla kaplanmıştın; teflerinin ve zurnalarının işçiliği sende idi; yaratıldığın gün hazırlanmıştılar. ve seni ben diktim. Ticaretinin çokluğundan ötürü senin içini zorbalıkla doldurdular, ve suç işledin; ... yüreğin güzelliğinden ötürü yükseldi; parlaklığın-dan ötürü hikmetini bozdun; seni yere çaldım; seni yeryüzünde kül ettim. Kavmlar arasında seni tanıyanların hepsi sana şaşacaklar; sen bir dehşet oldun; ve ebede kadar yok olacaksın." (Tevrat, Hezekiel 28: 12-19.)

Bu metin daha uzun, fakat en ilginç yeri burası. İnanna/İştar'ı yok etme aralarından atma çabaları görülüyor. Aden'de Allah'ın bahçesinde olan ve çeşitli mücevherlerle süslenen ve altınla kaplanan İnanna/İştar, onun heykeli olacak. O her tarafta takdis ediyor, yüceltiliyor. Yahve onu yere çalıp, kül ettiğini, sonsuzluğa kadar yok olacağını söyleyerek onun kendisine rakip olmasını önlemeye çalışıyor.

"Ey sen, ere varmamış Babil kızı, aşağı in de toprakta otur; ey Kildanîler (Kaldealar) kızı, taht yok, yere otur; çünkü artık sana nazik ve nazlı demeyecekler. İki değirmen taşı al da un öğüt; peçeni aç, eteği kaldır, baldırı aç, ırmaklardan geç. Çıplaklığın açılacak, evet, ayıbın görülecek, ben aç alacağım. ... Ey Kildanîlerin kızı, sessiz otur, ve karanlığa gir; çünkü artık sana, ülkeler kraliçesi demeyecekler. Kavmime öfkelen dim, mirasımı murdar ettim; ve onları senin eline verdim; sen onlara merhamet etmedin; Ve sen: Ebediyen kraliçe olacağım, dedin; ... bunun sonunu düşünmedin." (Tevrat, İşaya, Bap 47: 1-7.)

Burada yine Babil kızı olarak nitelenen, yukarıdan aşağı inmesi istenenin İştar olduğu açıkça anlaşılıyor. Eteğini açması, ayıbının görünmesi İnanna'nın bu tür şiirlerini hatırlatıyor:

*Sen duvara eğilince çıplaklığın ne tatlı!
Eğildiğin zaman kalçaların ne tatlı.*

Diğer bir şiirden:

*İnanna eğildiği zaman elma ağacın
görülecek şeydi kadınlık organı!
mutluydu güzelim organıyla
alkışladı onu.*

Yahve kavmine öfkeleniyor ve onu tanrıçanın eline veriyor. O da onlara merhamet etmiyor, Babillilerin eline veriyor.

Ey zevk düşkünü sen! Emniyette oturuyorsun ve yüreğinde ben varım genç kadın, ve benden başkası yok. Dul oturmayacağım, evlat acısı görmeyeceğim diyorsun. Evlat acısı ve dulluk ikisi birden gelecektir senin başına. Efsuncuların çok, büyücülerin bol olduğu halde tam olarak senin başına gelecekler. Çünkü kendi şerirliğine güvendin hikmetin ve bilgin seni şaşırttı ve kendi yüreğinde ben varım ve benden başkası yok dedin, bundan ötürü başına felaket gelecek ve bilmediğin harabiyet ansızın senin üzerine gelecek.

Kenanlılara göre Tanrıça Astarte/İştar, Tanrı Baal'ın karısı. Burada Yahve Baal yerine geçiyor. Yahve ondan ayrılınca o dul kalacak.

Çocukluğundan beri emek verdiğin büyülerinle şimdi dur, belki fayda görebilirsin, galebe çalarsın. Müneccimler, yıldızlara bakanlar, aybaşlarında ne olacağını bildirenler şimdi kalksınlar da başın geleceklerden seni kurtarsınlar. Onları ateş yakacak çocukluğundan beri seninle alışveriş edenlerden herkes vatani yolunda idare olacak, seni kurtaracak olmayacak.

Babil büyücüleriyle ünlü. Yahve İştar/Astarte'ye İsrail ülkesinden atılmasını Babil büyücülerinin bile durduramayacağını söylüyor.

"... bana işi (koca) diyeceksin, ve bana artık Baali (efendi) demeyeceksin. Ve onun ağzından Baalların adlarını kaldıracam." (Tevrat, Hoşea , Bap 2: 16-17.)

"Ve seni ebediyen kendime nişanlayacağım; evet seni doğrulukla ve hakla, ve inayitle, ve rahmetlerle kendime nişanlayacağım ve Rabbi tanıyacaksın!" (Tevrat, Hoşea , Bap 2: 19.)

Burada da Baal'in karısı olan Astarte'yi Yahve kendisine nişanlıyor, hatta ona "bana kocam diyeceksin" diyor. *Tevrat* yorumcuları bunun İsrail halkı olduğunu söylüyorlar.

"Korkma, çünkü utanmayacaksın; ve sıkılma, çünkü yüzün kızarmayacak; çünkü gençliğinin utancını unutacaksın, ve dulluğunun rüsvaylığını artık anmayacaksın. Çünkü kocan seni Yaratandır; onun ismi orduların Rabbidir; ve seni fidye ile kurtaran İsrailin Kuddûsudur; ona bütün dünyanın Allah'ı denecektir." (*Tevrat*, İşaya, Bap 54: 4-5.)

Burası da yine tanrıçayı atma çabasına ait. Yalnız, İsrail tanrısı kendisini hep İsrail tanrısı olarak nitelerken burada birdenbire "dünyanın tanrısı" olduğunu söyleyerek, araya giren diğer tanrıları yok sayıyor artık.

"Bel çöküyor, Nebo eğiliyor; putları hayvanlar üzerinde, ve beygirler üzerinde; taşıdığınız o şeyler bir ağırlık oldu, yorgun hayvana yük oldu. yükü kurtaramadılar, ve kendileri de sürgüne gittiler." (*Tevrat*, İşaya, Bap 46: 1-2.)

Burada Bel ve Nebu Babil tanrıları. Onları da ülkeden sürüyor. Bundan sonra gelen kısımda İsrail Tanrısı Yahve İsrail halkına sesleniyor: *Sizi ben yaptım, ben yüklenip kurtaracağım. Siz altından, gümüşten tanrı yaptınız. Ona yere kapanır tapınırsınız. Onu yeri ne koyarlar, yerinden kıpırdamaz, kimsenin yardımına koşmaz, beni onlara benzetemezsiniz, ben Allahım, benim gibisi yoktur.*

Görüldüğü gibi, İsrail topraklarından yabancı tanrıları atma çabaları var.

Aşağıdaki bölüm çok ilginç. Yahve kırdan kanlar içinde bir bebek bulur ve alıp büyütür. O çok güzel bir kız olur. Onu giydirip kuşatır, çeşitli mücevherlerle süsler ve kendisine karı ya-

par. Bu kez kadın önüne gelenle yatarak fahişelik yapar. Bu hi-kâyenin İnanna/İştar'a çok uyduğunu gördüm. Bir de Musevi din adamına, onların bunu nasıl yorumladığını sormak istedim. Si-nagogda haham olduğunu bildiğim sayın İzak Halava'yı aradım. Kendisi yoktu, onun yerine başka birine yönelttim sorumu. Bir hayli durduktan sonra, Yahova'nın bulduğu bebeğin İsrail olduğunu söyledi. Yahova'nın bulduğu bu bebeğin İştar/Astarte ol-ması gerekir dedim.

Kitap kaleme alınırken yazarlar, bunu olsa olsa Yahve İsrail için söylemiştir, diye yorumlamış olmalılar.

Yeruşalime (Kudüs) Rab Yehova şöyle diyor:

"...Aslın ve doğumun Kenânlılar diyarından; baban Amorî, anan ise Hittî. Doğumuna da gelince, göbeğin doğ-duğun gün kesilmedi, ve seni temizlemek için su ile yıkama-dılar; ve tuzla tuzlanmadın, ve kundakla sarılmadın. Sana merhamet ederek bu şeylerden birini sana yapsın diye kim-senin gözü sana acımadı; ve doğduğun gün senden ikrah ettikleri için kırın yüzüne atıldın.

"Ve yanından geçtim, ve seni kanında yuvarlanmakta gör-düm, ve sana dedim: Kendi kanında yaşa; ... Seni tarlada biten şeyler gibi çoğalttım, ve sen boy attın, ve büyüdün, ve süsler süsü oldun; memelerin belirdi, ve saçların uzadı; ve sen açık ve çıplaktın. Ve yanından geçtim, seni gördüm, işte, çağın sevgi çağı idi; ve senin üzerine eteğimi yaydım (İsrail'de etek örtmek çiftleşmek, sevişmek anlamına geli-yor -M.İ.Ç.) ve çıplaklığını örttüm, ... seninle ahde girdim. Rab Yehova'nın sözü, ve sen benim oldun. Seni su ile yıka-dım, üzerinden kanını bütün bütün temizledim, ve yağla

seni yağladım. Ve sana renk renk işlemeli elbise giydirdim, ve ayağına yunusbalığı derisinden çarık giydirdim, beline ince keten kuşak bağladım ve sana ipekler giydirdim. bileklerine bilezikler, boynuna gerdanlık ve burnuna halka taktım, kulaklarına küpeler ve başına güzellik tacı koydum. Ve altınla ve gümüşle süslendin; ve elbisen ince keten ve ipek ve renk renk işlemeli kumaştı; ince un, bal, yağ yedin ve çok çok güzeldin, krallığa yaraştın. Güzelliğinden dolayı milletler arasında adın çıktı; çünkü üzerine koyduğum haşmetimle güzelliğin kusursuzdu." (Tevrat, Hezekiel, Bap 16: 3-14.)

Rab Yehova'nın sözü:

"Fakat sen güzelliğine güvendin ve şöhretin yüzünden fahişelik yaptın. Yoldan geçen adamın üzerine fahişeliklerini döktün. kendine renk renk yüksek yerler yaptın ve onların üzerinde fahişelik ettin. ... Sana verdiğim benim altınım-dan ve gümüşümden olan kendi güzel mücevherini aldın, ve kendine erkek putlar yaptın ve onlarla fahişelik ettin; ve renk renk işlemeli elbiselerini aldın ve onlara örttün, ve yağımı, buhurumu onların önüne koydun ve sana yedirdiğim ince unu, yağı ve balı hoş koku olarak onların önüne koydun ... ve bana doğurduğun oğullarını ve kızlarını aldın ve yiyecek olsun diye onlara kurban ettin. Fahişeliklerin az mı ki, evlatlarımı da boğazladın ve onları ateşten geçirerek onlara verdin. ... fahişeliklerinde gençliğin günlerini anmadın. bütün kötülüklerden sonra vay vay başına!"(Tevrat, Hezekiel, Bap 16: 15-23.)

Rab Yehovanın sözü:

"Kendine tonoz yaptın.... yoldan geçen her adama ayaklarını açtın, ve fahişeliğini artırdın. elimi senin üzerine uzattım ve senin ağızğını eksilttim, ve senden nefret edenler, Filistî kızlarına sana istediklerini yapsınlar diye, seni onlara verdim, onlar ki, senin hayasızlık yolundan utanıyorlar. Aşur oğullarıyla da fahişelik ettin, çünkü doymuyordun. Ticaret diyarı Kildanîlerin diyarına kadar fahişeliğini arttırdın, yine bununla da doymadın." (Tevrat, Hezekiel, Bap 16: 24-29.)

Rab Yehovanın sözü:

"Her yol başında kendi tonozunu, her meydanda yüksek yerini yaparak, fahişeliğini sürdürüyorsun. Fakat ücretini hor görmekle bir fahişe gibi de değilsin. Zina eden, kocasının yerine yabancıları alan bir karısın! Bütün fahişelere hediye verirler; fakat bütün oynaşlarına sen hediye veriyorsun, ve fahişeliklerin için her yandan sana gelsinler, diye onlara rüşvet veriyorsun. Fahişeliklerinde başka kadınlara benzemezsin, çünkü fahişelik etmek için kimse senin ardına düşmüyor; ve mademki ücret veren sensin, sana ücret verilmiyor, bunun için başkalarına benzemezsin.

"Bundan dolayı ey fahişe Rabbin sözünü dinle! ... Hayasızlığın meydana döküldüğü, ve oynaşlarıyla fahişelik ederek çıplaklığın açıldığı için, ve mekruh işlerinin bütün putları yüzünden ve onlara verdiği oğullarının kanları yüzünden kendileriyle eğlendiğin bütün oynaşlarını ve sevdiklerinin hepsini bütün nefret ettikleriyle beraber toplayacağım ve onlara çıplaklığını açacağım Ve zina eden, kan döken

kadınlara edilen hükümle sana hükmedeceğim; ve senin üstüne kızgınlıkla ve kıskançlıkla kan hükmü getireceğim. Ve seni onların eline vereceğim. Senin tonozunu yıkacaklar, yüksek yerlerini bozacaklar. Üzerinden giysini soyacaklar, mücevherlerini alacak ve seni çıplak bırakacaklar. Sana karşı bir cümhur çıkaracaklar ve seni taşlarla taşılayacaklar, kılıçlarıyla seni delik deşik edecekler. Senin evlerini ateşle yakacaklar. Seni bir fahişe olmaktan alakoyacağım, ve sen de artık ücret vermeyeceksin. Böylece sana olan gazabımı yatıştıracacağım, ve kıskançlığım senden kalacak ve susacağım... Mademki gençliğin günlerini anmadın, ve bütün bu işlerinde bana karşı köpürdün, işte ben de yolunu senin başına getireceğim." (Tevrat, Hezekiel, Bap 16: 30-43.)

Burada Sumer aşk tanrıçasının İsrail karşılığı olan Astarte'nin yok edilmesi çabalarını görüyoruz. Kız çok güzel, parasız fahişelik yapıyor (bu mabet fahişeliği), taştan heykelleri var. İnanna/İştar da Sumer metinlerine göre o göğün fahişesi, kutsal fahişe olarak tanımlanıyor.

"İşte, mesel söyleyen herkes sana karşı şu meseli söyleyecek: Anası nasılsa kızı da öyle. Sen kocasından ve oğullarından tiksinen ananın kızısın; ve kocalarından ve oğullarından tiksinen kızkardeşlerinin kardeşisin; (daha sonraki satırlarda Semiriya ve Sodom kızlarının onun yolunda gittikleri, yani onların da fahişelik yaptığı anlatılmak isteniyor -M.İ.Ç.). (...) yaptığın bütün mekruh işlerinle kızkardeşlerini haklı çıkardın. Sen de utancını yüklen, çünkü kızkardeşlerin lehine hüküm verdin;

"Sodom'un ve kızlarının sürgünlerini, ve Samiriyenin ve kızlarının sürgünlerini, ve onların arasında olan senin sürgünlerini geri getireceğim, ta ki, kendi utancını yüklenesin, ve yaptığın her şeyden utanasın, çünkü onlara sen teselli oldun. Ve kızkardeşlerin, Sodom ile kızları, eski hallerine dönecekler; (...) Kendi hayasızlığını ve mekruh şeylerini sen yükledin, (...) Rab Yehova şöyle diyor: Sen ki, ahdi bozarak andı hor gördün, sen nasıl ettinse ben de sana öyle edeceğim.

"Fakat ben seninle gençliğinin günlerinde olan ahdimi anacağım, (...) senden büyük ve senden küçük kızkardeşlerini yanına aldığı zaman, kendi yollarını anıp utanacaksın; ve senin kızların olsun diye onları sana vereceğim, ancak senin ahdinle değil. Ve ettiğin her şeyi (fahişeliğini) sana bağışladığım zaman, anıp utanasın ve utancından ötürü bir daha ağzını açmayasın diye, seninle ahdimi pekiştireceğim ve bileceksin ki ben Rab'im, Rab Yehovanın sözü." (Tevrat, Hezekiel, Bap 16: 44-60.)

Burada Sodom ve Semiriya kızları adı verilmeyen aşk tanrıçası ile karşılaştırılıyor ve onların daha temiz olduklarını söylüyor Yehova. Fakat anlaşıldığına göre o kızlar da bu tanrıçanın peşinde. Yehova onları ayırmak istiyor. Belki onlar da mabet fahişeliği yapıyordu.

Rab Yehova'nın sözü:

"Onun üzerine ağımlı serpeceğim. Tuzağıma tutulacak ve onu Babil'e getireceğim ve bana karşı işlediği hainlikten ötürü onunla orada muhakeme edeceğim ve onun bütün askerleri arasında kaçaklarının hepsi kılıçla düşecekler. Arta kalanlar bir yelle dağılacaklar." (Tevrat, Hezekiel, Bap 17: 20-21.)

Burada Yehova Babil'e yenildiklerinde aşk tanrıçasının yardım etmediğine kızıyor. Bu ayetlerde de Sumer aşk tanrıçasının İsrail'de karşılığı olan Astarte'nin yok edilmesi çabalarını görüyoruz.

Tevrat'a Taşınan Efsaneler

Daha önce de belirttiğimiz gibi, din kitaplarındaki efsanelerde gerek geçmiş milletlerin, gerek etraflarındaki komşuların büyük etkisi olmuştur. *Tevrat*'ta bunu çok açık olarak görüyoruz. Yalnız onda bu efsaneler tektanrı düşüncesine uydurulmuş, tanrının gücü, ahlaka ait gelenekler ön plana çıkarılmıştır.

Öykümüz şöyle:

Tanrıça İnanna ve *huluppu* ağacı:

Henüz hiçbir şeyin olmadığı bir zamanda Fırat nehri kenarında *huluppu* adında bir ağaç kök salmış. Gel zaman, git zaman ağaç büyümüş fakat güney rüzgârı onu sallaya sallaya kökünden çıkarmış, dallarını kırmış ve nehirde sürüklenmeye başlamış. Onu gören Tanrıça İnanna hemen sürüklenen ağacı yakalamış, büyük bir sevinçle kucağına alarak tanrıların bahçesi olan cennet bahçesine götürüp dikmiş. Bütün umudu ağacın büyümesi, onu kesip, kerestesinden kendisine bir taht, bir de yatak yapmış. Aradan zaman geçmiş, ağaç büyümüş, dallanıp budaklanmış, tam kesilme haline gelince Tanrıça bir de ne görsün! Ağacın köküne koca bir yılan çöreklenmiş, gövdesine Lilit adlı bir cin yerleşmiş, tepesine da Anzu kuşu yuva yapmış. Ağacın bu durumda kesilmesi olanaksızmış. İnanna ağlayarak erkek kardeşi Güneş Tanrısı Utu'ya koşmuş ve ağacı o yaratıklardan kurtarması için ona rica etmiş. Ne yazık ki, Güneş Tanrısı aldı-

rış etmemiş buna. Onun üzerine kahraman Gilgameş'e başvurmuş Tanrıça. O hemen kabul etmiş ricasını ve ağır bir bronz balta ile ağacı devirmiş. Üzerindekiler kaçmış. Tanrıça kerestesinden istediği gibi kendisine bir yatak ve taht yapmış. Artanından da Gilgameş için *mikku*, *pikku* adlı bir davul ve tokmak çıkmış. Gilgameş bir gün bu ikisini yeraltına düşürmüş ve çok üzülmüş. Sevgili arkadaşı Enkidu onu almak için yeraltına gitmek istemiş. Gilgameş razı olmamış, oradan çıkamaz diye. Enkidu onu dinlememiş ve yeraltına inmiş.²²

Bu öyküde tanrıların bahçesine dikilen *huluppu* ağacı, Âdem ile Havva zamanındaki hayat ağacı veya bilgi ağacı, altındaki yılan da Havva'yı kandıran yılan olarak *Tevrat*'a girmiş, deniyor

Bu öyküden *Tevrat*'taki diğer izler:

"Ve bana Rabbin şu sözü geldi: İsrail evine bir bilmece söyle ve bir mesel anlat! Rab Yahova şöyle diyor: Kanatları büyük ve yelekları uzun, üzeri renk renk tüyler dolu, iri bir kartal Libnan'a geldi ve erz ağacının tepesini aldı, körpe filizlerinin başını kopardı, onu ticaret diyarına götürdü.

onu semereli toprağa dikti. Bol sular kenarına onu koydu, söğüt ağacı gibi dikti. O ne kuvvetli bazu ile ne de çok halk ile köklerinden sökülür, o dikilmiş gelişecek mi? Şark yeli ona dokununca bütün bütün kurumıyacak mı?" (*Tevrat*, Hezekiel, Bap 17: 1-10.)

"İşte Aşur! Libnan'da erz ağacı, dalları güzel, gövdesi orman gölgesi gibi ve boyu yüksekti. Tepesi bulutlar arasındaydı. Onu sular besledi, onu engin büyüttü; ırmakları di-

22 Diane Wolksteine and Samuel Noah Kramer, Inanna, Queen of Heaven and Earth, Her Stories and Hymns from Sumer. Harper & Row Publisher 1983. Abdullah rıza Ergüven, Huluppu Ağacı, Sumer Kültürünün Kuran , İncil ve Tevrat'taki Yeri, Kaynak Yayınları 1999.

kilmiş olan yerin çevresinde akıyordu; ve arklarını kırım bütün ağaçlarına eriştirdi. Boyu kırım bütün ağaçlarından ziyade yükseldi; ve çok sulardan ötürü dal salınca kolları çoğaldı, dalları uzadı. ... Allah'ın bahçesindeki erz ağaçları onu örtemezdi. ... güzelliğinde hiçbir ağaç onun gibi değildi. Aden ağaçları onu kiskandılar.

"Bundan dolayı Rab Yahova şöyle diyor: Mademki boyu yükseldi ve yüksekliğı ile yüreğı yükseldi, ben de onu milletlerin kuvvetlisi eline vereceğim. milletlerin korkunları onu kesip attılar. ... Ölüler diyarına indiğı gün yas tuturdum; onun için kırım bütün ağaçları baygın düştü. Çukura inenlerle beraber onu lüler diyarına, ... kılıçla öldürülmüş olanların yanına indiler." (Tevrat, Hezekiel, Bap 31: 3-17.)

Bu iki bölümde yukarıda yazdığımız öyküden başka, "İnanna ve şukallituda" ile "Gilgameş, Enkidu ve Yeraltı Dünyası" yklerinden de izler bulunuyor. Birincide ağacın tepesinde konaklanan kartal, İnanna'nın ağacındaki kartal veya Anzu kuşu. Burada, ağacın dallarını koparıp su kenarına dikmesi, *huluppu* ağacının Fırat kenarındaki hali. Onu koparan şark yeli, Sumer'in güney rüzgârı. Olay karışık anlatılmış. İkinci bölümde Libnan'daki Erz ağacının gölgesi orman gölgesi gibi geniş yere yayılıyor. Bu İnanna ve şukallituda öyküsündeki bahçivanın yetiştirdiğı gölgesi çok olan ağacı hatırlatıyor.²³ Ağaç su kenarında büyüyor. Allah'ın bahçesi denilen yer, İnanna'nın su kanarında büyüdükten sonra güney rüzgârının kopardığı dalları diktiğı tanrılar bahçesi; ağacın milletlerin kuvvetlisinin eline düşmesi, Gilgameş'in onu kesmesi,

23 *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları, s.47-48. Ayrıca *Tarih Sumer'de Başlar*, eviren Muazzez İlmiye ığ, s.59-62.

ölüler diyarına indiğinde yas tutulması, ağaçtan yapılan *mikku*, *tikku*'nun yeraltına düşmesinden Gilgameş'in duyduğu üzüntü, ölüler diyarına inme, Enkidu'nun düşenleri almak üzere yeraltına inmesine paralel. Olaylar birbirinin içine girmiş. Aradan en az 1 500 yıl geçmiş ve olayın anlatıldığı yer de Filistin'den yüzlerce kilometre uzak. O kadar karışıklık olacak kuşkusuz.

İnanna öyküsünde geçen Anzu kuşu kartala benzeyen, fakat başı arslan gibi olan bir masal kuşu. İran'da buna sumurg veya sirig diyorlar. Araplar anka veya zümrütüanka, Türklerde hüma kuşu²⁴ deniyor. *Kur'an*'da hüthüt kuşu, İsrail söylencesinde hoopoe (hoopoe) olarak geçiyor. Bu kuşa ait başka anlatılar da var çivi yazılı metinlerde. Bunların birinde şöyle anlatılır:

Sumer'in ilk krallarından Etena'nın çocuğu olmuyormuş. Ona çocuk yapan bir otun gökte bulunduğu söylenmiş. Onun göğe çıkmasına olanak yokmuş. Bir gün o, bir kartalın yavrularının bir çukura düştüğünü ve onları bir yılanın yemek üzere olduğunu görmüş. Yavruları hemen yilandan kurtarmış. Buna karşılık kuş krala bir iyilik yapmak istediğini söylemiş. O da bütün isteğinin gökteki çocuk yapma otunu almak olduğunu anlatmış. Kuş otu al-sın diye onu kanatlarının üstüne bindirerek göğe çıkarsa da kral göğe yükselince korkmuş ve otu bulmadan yere inmişler.

Bu öykü Sumer sanatçıları için sevilen bir konu olmuş ve mü-hürler üzerine kralı kuşun kanatları üstünde gösteren kabartmalar yapmışlar. Arap ve Acem hikâyelerinde de çeşitli motifler halinde buluyoruz onu. Bu kuşa ait diğer bir öykü ise şöyle: Sumer kahramanı Lugalbanda'nın, bulunduğu Zabu ülkesinden şehri olan Uruk'a dönmesi gerekmiş, fakat dönememiş. O sırada Anzu kuşunun yavrularını görmüş. Onları bal, yağ ve ekmekle beslemiş. Bu-nu gören kuş onun Uruk'a dönmesini sağlamış.

24 Bu kuş hakkında geniş bilgi için bkz. Muazzez İlmiye Çığ, Türk efsanelerinde Sumer efsanlerinden izler, *Türk Tarih Dünyası Kültür Dergisi*, Aralık 2002, s.32.

Diğer bir anlatı da Akadca yazılmış. Bu öykü de kısaca şöyle: Henüz evrenin yaratılması tamamlanmamış. Fırat ve Dicle nehirleri varmış, ama tarım için ne su, ne de yağmur bulunuyormuş. Ülkenin kuzeyinde bir ağaç üstünde Anzu kuşu yatmaktaymış. Yüzü çok korkunçmuş. Baştanrı bile onu görünce çok korkuyormuş. Bilgelik Tanrısı Ea onun tufan sularından geldiğini, bütün gücünü ondan kazandığını söylemiş. Bu nedenle Tanrı Enlil onu mabedinin kapısına bekçi yapmış. Kuş, Tanrı Enlil'in, tanrıların kralı olmasını kıskanıyormuş ve Enlil yıkanırken, bütün kaderleri kontrol eden tableti alıp kaçmış. Tanrıların hepsi onu yakalayıp tableti elinden almaya çalışmışlarsa da başaramamışlar. Ancak Enlil'in oğlu kahraman Ninurta onu alabilmiş. Fakat o da bütün güç onda olsun diye vermek istemiyormuş, ama sonunda vermiş ve bütün tanrılar bunun için bayram yapmışlar.²⁵

Bu kuş *Kur'an*'da hüthüt olarak Süleyman'ın Seba Melikesi ile olan hikâyesinde bulunuyor. Yalnız bu hikâye *Tevrat*'ta çok değişik, onda kuştan söz edilmiyor. *Kur'an*'da bu konuda yazılanlar ve Süleyman ile ilgili cinler, büyüler, şeytanlar, hayvanlarla konuşma *Tevrat*'ta yok, hepsi Musevi efsanelerinden alınmış,²⁶ kuşun adı bile.

Kur'an'da yazılanlar şöyle:

"Bize kuş dili öğretildi. Süleyman'ın, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil orduları toplandı; hepsi bir arada düzenli olarak sevk ediliyordu. Nihayet karınca vadisine geldikleri zaman bir karınca: Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu sizi ezmesin! dedi."
(Neml Suresi, ayet 16-18.)

25 Benjamin R. Forster, *From Distant Days, Myth and tales and Poetry of Ancient Mesopotamia*, p.116.

26 Musevi efsanelerinin büyük bir kısmının yazılı olduğu yer: Angelo Rappoport, *Ancient Israel*, vol.I-III, London, 1995.

Bu karıncaları ezme olayı, Süleyman'ın "uçan halısı" hikâyesinden alınmış. Süleyman'ın çok büyük bir uçan halısı varmış. Onunla uçarken derin bir vadiye gelmiş. Orada karıncalar yaşıyormuş. Karıncaların başı Süleyman'ı görünce "aman Süleyman geliyor, hepinizi ezer yuvalarınıza hemen girin" diye bağırılmış. Hikâye daha uzun, fakat ondan yalnız bu kısım alınmış *Kur'an'a*.²⁷

"(Süleyman) kuşları gözden geçirdikten sonra Hüd-hüd'ü neden göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı? Ya bana apaçık bir delil getirecek ya da onun canını iyice yakacağım yahut onu boğazlayacağım! Çok geçmeden (Hüd-hüd) gelip: 'Ben', dedi, 'senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru bir haber getirdim'. Gerçekten onlara (Sebe'lilere) hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım. Onun kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Allah'a secde etmeleri gerekmez miydi? Allah ki ondan başka tanrı yoktur, büyük arşın sahibidir."

"(Süleyman Hüd-hüd'e) dedi ki:Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız. Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz çekil de, ne sonuca varacaklarına bak."

"(Süleyman'ın mektubunu alan Sebe' melikesi) 'Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı, mektup Süleyman'dandır, rahman ve rahim olan Allah'ın adıyladır. Bana baş kaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin,' diyor."
(Neml Suresi, ayet 20 vd.)

27 Age, c.III, s.95.

Melike, etrafındaki beylere ne yapmaları gerektiğini sormuş. Onlar da kendisinin daha iyi bileceğini söylemişler. Bunun üzerine melike elçilerle hediyeler göndermiş. Süleyman hediyeleri alınca kendisinde mal pek çok olduğunu söyleyerek onları küçümsemiş ve elçilere *"onlar iyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları muhakkak hor ve hakir oradan çıkarırız"* demiş. Buradaki Süleyman'ın kraliçeye kafa tutması, Sumer'de Uruk kralı Enmerkar'ın Aratta beyine kafa tutmasını hatırlatıyor.

Aynı hikâyenin Musevi efsanesinde şöyle anlatılmakta:

Kral Süleyman bir gün çok neşeli, etrafındaki kralları, prensleri yanına çağırıyor. Şarkılar, çalgılarla eğlenirken bütün hayvanlar geliyor. Yalnız hüthüt (hoopoe) gelmiyor. Onu araştırırken kuş dönüyor ve diyor ki: "üç aydan beri yemeden içmeden dolaşarak hiçbir sorunu olmayan bir ülke aradım ve doğuda Şeba ülkesinin başkenti Kitor'a gittim. Buranın tozları altından, gümüşten daha değerli. Ağaçları cennetin suları ile sulanıyor. Onlar savaş nedir bilmiyor, ok ve yaydan haberleri yok. Burayı Kraliçe Şeba adında bir kadın idare ediyor. Onların kralını zincirleyerek, idarecilerini demirle bağlayarak beyim kralımın önüne getiririm."

Bu sözler kralın hoşuna gidiyor ve hemen yazıcısını çağırıp bir mektup yazdırarak kuşun kanadına bağlıyor ve kuşu Şeba kraliçesine gönderiyor. Bu mektupta Süleyman kendisinin ne kadar güçlü olduğunu, bütün doğu, batı, kuzey, güney ülkeleri krallarının, beylerinin ve de yerin hayvanlarının, göğün kuşlarının, cinlerin ve bütün ruhların ona büyük saygı gösterdiklerini, kendisi de aynı saygıyı gösterirse, o da ona onların gösterdikleri saygıdan daha fazlasını göstereceğini, eğer yapmazsa bütün hayvanlarının onu yakalayıp parçalayacaklarını, yazıyor. Kraliçe ne ya-

pılması gerektiğini etrafındakilere sorduktan sonra ülkenin bütün gemilerine ne kadar kıymetli taşlar, inciler, altınlar varsa doldurup Süleyman'a gönderiyor. Bir de mektup yazarak Kitor'dan İsrail'e seyahatin yedi yıl sürdüğünü, fakat kendisinin üç yılda gelebileceğini söylüyor. Kraliçe söz verdiği zamanda da geliyor. (Kraliçe ile olan bu olay, Uruk Kralı Enmerkar'ın Aratta beyine gözdağı vermesini ve Aratta beyinin bu korku ile Uruk'a istenilenleri göndermesini hatırlatıyor.)²⁸ Bir cam odada oturan Süleyman'ın yanına götürüyorlar onu. Kraliçe odaya girince Süleyman'ın su içinde oturduğunu zannederek eteklerini kaldırıp yürümeye başlıyor. Birden kral onun bacaklarının ne kadar fazla kıllı olduğunu görüyor.²⁹ Krala bu kraliçenin cin olduğunu söylemişler. Bu kıllı bacaklar onun gerçekten cin olduğunu kanıtlamış. Süleyman denemek için kraliçeyi o salona almış.

Süleyman'ın cam odada oturması *Kur'an*'da Neml Suresi, ayet 44'te şöyle geçer:

"Ona: Köşke gir! dendi. Melike onu görünce derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: Bu, billûrdan yapılmış, şeffaf bir zemindir, dedi. Melike dedi ki: Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum."

Görüldüğü gibi *Kur'an* kraliçenin Müslüman olduğunu söylüyor. *Tevrat*'a göre de o, onların Rabbi'nı kutsuyor.

Tevrat'ta bu öykünün cinlerden, hayvanlardan, Allah'a inanmaktan söz edilmeden anlatılışı:

I. Krallar, Bap 10 ve II. Tarihler, Bap 9: Bu iki yer de de *Kur'an*'da ve efsanelerde yazılanlar yok.

28 S.N. Kramer, *Tarih Sumer'de Başlar (History Begins at Sumer)*, çeviren: Muazzez İlmiye Çığ, s.19.

29 *Ancient Israil*, c.III, s.122.

Burada yazılanlara göre Şeba Kraliçesi, Süleyman'ın zenginliğini ve çok bilgili olduğunu duymuş. Onların doğru olup olmadığını öğrenmek için İsrail'e büyük bir kalabalıkla gelmiş. Gelirken develer de değerli taşlar, altınlar ve bol miktarda baharat yüklü olarak onlara eşlik etmiş. Kraliçe onun sarayını, eşyalarını, hizmetçilerinin ihtişamını görünce duyduklarının doğruluğuna inanmış. Bilgelikliğini öğrenmek için de ona birçok bilmece sormuş. Süleyman hepsini kusursuz yanıtlayınca onun gerçek bilge olduğunu anlamış ve onu şu sözlerle yüceltmış:

Senin işlerin ve hikmetin için memleketimde iştmiş olduğum söz doğru imiş. Gelip gözlerimle görünceye kadar onların sözüne inanmamıştım. Sen kulağıma gelen şöhretten üstünsün. Adamların, kulların ne mutlu, hep senin önünde duruyorlar, hikmetini iştiriyorlar. Rab uğruna kral olmak üzere seni kendi tahtı üzerinde oturtmak için senden razı olan Allah'ın Rab mübarek olsun; çünkü senin Allah'ın İsrail'i ebediyen pekiştirmek için onları sevdi, bundan ötürü hak ve doğruluk yapsın, diye seni üzerlerine kral yaptı.

Kraliçe yine krala pek çok baharat, altın ve değerli taşlar veriyor. Kral da ona kendi getirdiğinden çok fazlasını, istediği, dilediği her şeyi vererek kraliçeyi ve beraberindekileri yolcu ediyor. Görüldüğü gibi *Tevrat*'ta ne hayvan orduları, ne mektuplar ne hüthüt kuşu ne de sırça saray var. Bunların hepsi Musevi efsanelerinde yazılı. Onlardan da *Kur'an*'a alınmış.

Gelelim İnanna'nın ağacının ortasında yuva yapan cin Lilit'e: Sumer'in bazı kabartmalarında kanatlı, ayakları kartal ayağına benzeyen, iki tarafında birer keçi bulunan çıplak bir kadın bulunuyor. Prof. S. Kramer onu Musevi efsanesinde geçen Lilit adlı cin olarak tanımlıyor. Ağaç üzerinde bulunan cinin Sumercesi *ki.sikil.lil.la*'dır. *ki.sikil* = genç kız, *lil* = hava, ruh anlamına geliyor. Lilit'in anlamı da hava, ruh. Bu bakımdan Sumer cini ile

İsrail cinini bağlayarak ağaçtan kaçan Sumer cinine Lilit, diyor Kramer.³⁰ Buna ait *Kur'an*'da ve *Tevrat*'ta bir yazı bulamadım. Buna karşın Musevi efsanelerinde rastladım. Bunlardan birisinde o Âdem'in ilk karısı. *Tevrat*'ın yaratılış bölümünün başında tanrı bütün varlıkları altı günde yaratıyor (Tekvin, Bap 1: 27). Son günde "*ve Allah insanı kendi suretinde yarattı. Onu Allah'ın suretinde yarattı: onları erkek ve dişi olarak yarattı*"

Buraya göre Sumer'deki gibi insanlar, tanrının görünüşünde yaratılmış, yani tanrı insan gibiymiş. Kadın erkek birlikte yaratılmış. Âdem bu kadına her istediğini yaptırmak istiyor. Kadın da "ikimiz de aynı günde çamurdan yaratıldık, sen bana emir veremezsin ve her istediğini yaptıramazsın" diye başkaldırıyor. Âdem onu daha fazla sıkıştırınca kadın cin olup kaçıyor ve cinlerin kraliçesi oluyor.

İsrail'de efsanelerde geçen olaylar plastik sanata geçmemiş olduğundan onu resim olarak bulamıyoruz. Yazılanlara göre o, Sumer cini gibi uzun saçlı ve kanatlı imiş. Rengi yok, ışık gibi. Dolunay zamanı ortaya çıkıyor. Sözde Lilit önce şeytanın karısıymış. Tutkulu, ihtiraslı huyu dolayısıyla onu bırakıp Âdem'e gitmiş. Ondan ayrılınca da Yaratıcı Yahve'ye dert yanmış. Yahve kadınlara karşı çok yumuşak olduğundan onu yatıştırmak için kimsenin ağzına almaması gereken kutsal adını ona söyleyivermiş. Bunu öğrenen Lilit hemen adı söyleyerek cennet bahçesinden, dolayısıyla Âdem'den kaçmış ve Kızıldeniz'in yanında bir mağaraya sığınmış. Orada bütün dünyanın cinlerinin sevgilisi ve onların kralı Aşmedeus'un karısı olmuş, binlerce çocuğun da annesi. Bu kez Âdem yaratıcıya kadının kaçtığından şikâyet etmiş. Bunun üzerine yaratıcı onu aramaları için melekleri göndermiş

30 *Distand Days*, s.408.

ve gelmezse çocuklarını öldüreceğini söylemiş. Melekler onu denizde dalgalar arasında bulmuş ve yaratıcının sözünü aktarmışlar ona. O da gelemeyeceğini, geri dönerse bütün yeni doğan kız çocuklarını 20 gün, erkekleri 8 gün sonra, hatta annelerini de öldüreceğini söylemiş. Bu nedenle İsrail'de ondan korunmak için doğuran kadının başucuna onu arayan meleklerin adı ve defol Lilit yazılı levhalar koyuyorlarmış. O erkeklere de sataşıp onları yoldan çıkarıyormuş. Efsaneye göre tarihte ilk vampirmiş, erkeklerin rüyasına girip kanlarını içiyormuş.

Havva'nın Âdem'in Kaburgasından Yaratılması

Tekvin, Bap 2: 1-3'te yaratmanın yedinci günde bittiği, Allah yaptığı işten yorulduğu için o gün dinlendiği yazılıyor. Fakat 4'ten sonra yeniden yerde bitki olmadığı, tanrının yağmur yağdırmadığı, yerden buğu çıkarak yeri suladığı ve Âdem'in o topraktan yaratıldığı, daha sonra da Âdem'in kaburgasından kadının var edildiği yazılı.³¹ Kadının kaburgadan yaratılma olayı da yine Sumer'e bağlanıyor.³² Efsane şöyle:

Yer Tanrıçası Ninhursag tanrılarının cennet bahçesine sekiz bitki ekmiş. Bunlar büyüyünce yenmeleri yasakmış. Tam büyümeye başladıkları zaman Bilgelik Tanrısı Enki yasağa aldırma-yarak başında iki yüzü olan vezirine onlardan birer parça getirip hepsinin tadına bakmış. Buna son derece kızan tanrıça onu lanetliyerek ortadan kaybolmuş. Tanrıçanın bu sözü üzerine tanrı son derece hastalanmış. Bütün tanrılar çok telaşlanmışlar.

31 Bu konu için bkz. Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları, s.

32 Aynı yerde.

Uzun aramalardan sonra tanrıçayı bulup getirmişler. Tanrıça tanrının yanına oturup "neren ağrıyor" diye sormuş ve sekiz bitkiye karşı sekiz organı hasta olan tanrının her organını iyi etmesi için bir tanrı veya bir tanrıça yaratmış. Son olarak tanrı kaburgasının ağrıdığını söylemiş. Kaburganın iyi olması için bir tanrıça yaratılmış. Bunun adı kaburganın hanımı anlamına gelen *nin.ti*'dir. Burada *nin*=hanım, *ti*=kaburga ve hayat, yaşam anlamına geliyor. İsraililer bu öyküyü alırken adın ikinci hecesinin hayat anlamını alarak kaburgadan yaratılan kadına "hayatın hanımı" anlamına gelen Havva ismini koymuşlar.

Burada yasak bitki dinlerdeki cennetin yasak bitkisi. Şeytan ise ikiyüzlü vezir.

İnanna, Bahçıvan Şukallituda ve Suların Kan Olması

Sumer'de Şukallituda adlı bir bahçıvan, bahçesine ektiği bitkilerin, güneşin sıcaklığından dolayı kısa zamanda kuruduklarını görüyor. Bunun önüne geçmek için ne yapabileceğini uzun uzun düşünüyor. Göğü, yıldızları inceliyor. Sonunda bol gölge yapan, yaprakları geniş bir ağacı yetiştiriyor bahçesinde. Tanrıça İnanna bir gün göğü yeri dolaştıktan sonra bu güzel bahçeye geliyor. Onun serinliğinde derin bir uykuya dalıyor. Bunu gören bahçıvan dayanamıyor ve tanrıçaya tecavüz ediyor. Uyanıp kendisine tecavüz edildiğini anlayan tanrıça son derece kızıyor. Kızgınlığından bütün kuyu sularını kana çeviriyor. Su almaya gelen köleler su yerine kan buluyorlar.³³

Suların kana dönmesini hem *Tevrat*, Çıkış, Bap 7: 14-25, hem de *Kur'an*, A'râf Suresi, ayet 132-133'te buluyoruz.

³³ *Tarih Sumer'de Başlar*, s.59.

Tevrat'ta şöyle yazar:

"Rab Musa'ya dedi: Sabahleyin nehrin kenarına çıkan Firavun'a git, ... ona çölde kavmimin bana ibadet etmeleri için kavmimi salıver, diye İbranilerin Allahı Rab beni sana gönderdi. ... Ben elimdeki değnekle ırmaktaki sulara vura-cağım ve kana dönecekler. Musa rabbin dediğini yaptı. Değneğini ırmaktaki sulara vurdu. Bütün sular kana dön-dü. Mısırlılar içecek su bulamadılar."

Kur'an'da ise şöyle yazar:

"'Bizi sihirlemek için ne mucize getirirsen getir, biz sana ina-nacak değiliz.' Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üze-rine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik."

Görüldüğü gibi, İnanna'nın suları kana çevirmesi, her iki ki-tapta değişik şekilde karşımıza çıkıyor.

İKİNCİ BÖLÜM

İNANNA'NIN KUTSAL EVLENME ÖYKÜSÜ

Tanrıça İnanna'ya ait en önemli öykülerden biri Kutsal Evlenme olayı ile ilgilidir.¹ Gerek din kitaplarında gerek folklorda buna ait birçok izler buluyoruz. Bu öykünün özeti şöyle.²

Tanrıça İnanna ile bazı tanrılar evlenmek ister. Bunların arasında Çoban Tanrısı Dumuzi ve Çiftçi Tanrısı Enkimdu en ateşlileridir. İnanna'nın Çiftçi Tanrısı'na gönlü daha yatkındır, fakat kardeşi Güneş Tanrısı Utu'nun önerisi ile Çoban Tanrısı Dumuzi'yi seçer ve onunla evlenir. Bir süre sonra İnanna yeraltı dünyasının hâkimesi olan kızkardeşi Ereşkigal'i görmeye gider. Ereşkigal, İnanna'nın yeraltı hâkimiyetini de alacağından korkmaktadır ve yeraltı kuralı olarak onu cesede çevirir. Onun geri dönmediğini gören veziresi Ninşubur tanrılar meclisine giderek onu kurtarmalarını rica eder. Bu ricaya yalnız Bilgelik Tanrısı Enki kulak verip kurtarmak için yol gösterir. Tanrıça dirilip tam yeryüzüne çıkacağı zaman, "*Yeraltına giren kolay kolay çıkamaz, yerine birini bırakman gerek*" derler. Tanrıça etrafında yerine birini almak üzere gelen yeraltı cinleriyle yeryüzüne çıkar.

1 S.N. Kramer, *The Sacret Marriage Rite Aspects of Faith, myths and Ritual in Ancient Sumer*, America, 1969.

2 Muazzez İlmiye Çığ, *İnanna'nın Aşkı*, Kaynak Yayınları.

Onun yokluğuna üzölmüş bütün tanrıların çuvallar giymiş olduğunu gören Tanrıça hiçbirini vermeye kıyamaz. İnanna cinlerle beraber kocasının bulunduğı yere gelir. Bir de ne görsün! Dumuzi karısının yokluğunda hiç üzüntü duymadan en güzel giysileriyle tahtında kurulmuş oturuyor. Büyük bir kızgınlıkla cinlere "alıp götürün bunu" der. Böylece cinler Dumuzi'yi yaka paça yeraltına götürürler. Dumuzi, İnanna'nın erkek kardeşi Güneş Tanrısı Utu'ya kendisini kurtarması için yakarır. Onun yardımı ile bir ara yeraltından kurtulsa da tekrar yakalanır.

En sonunda Dumuzi'nin kız kardeşi Rüya Tanrıçası Geştinanna tanrılar meclisine başvurarak kardeşinin yerine yarım yıl yeraltında kalmayı kabul ederek Dumuzi'yi yarım yıl özgür bıraktırır. Yeryüzüne çıkan Dumuzi karısı İnanna ile tekrar birleşir. Bununla yeni bir yıl başlar. Ortalık yeşillenir, tahıllar büyür, hayvanlar döllenir. Böylece ülkeye bereket gelir.

Tanrı yerine kralı, tanrıça yerine bir başrahibeyi geçirerek, çeşitli çalgıların eşliğinde şarkılar, türküler söyleyerek, danslar ederek bir düğün şenliği ile bu iki tanrının birleşmesini sembolize ediyorlar.

Sumer şair ve ozanlarının tanrının tanrıçaya söylemesi için yazdıkları açık saçık aşk şarkılarını, bu eğlencelerde kral rahibe-ye söylesin diye, müzisyenler seslendirmişlerdir.

Bu öyküden din kitaplarında birçok izler var. Bunlardan ilki- ni Kur'an'da buluyoruz: Ninova halkı Allah'a inandılar. Büyüğünden küçüğüne kadar çullara sarındılar. İnsanlar, hayvanlar çula sarınıp Allah'ı kuvvetle çağırınsınlar, belki Allah döner de yok olmayız.

Bu ayet tamamıyla Tanrıça İnanna'nın yok oluşuna üzülen tanrıların çuvallar giyişine ve tanrıçalarını beklemelerine paralel.

Sumer'in bu bereket kültü Filistin'in yerlisi olan Kenanlılara

geçmiş ve dinleri bu kült üzerine kurulmuş. Bereketi simgeleyen Tanrıça Astarte de hiçbir kültürde bu kadar çok ve çıplak olarak gösterilmemiş. Bu tanrıçaya ait mabetlerde ona adanmış fahişeler, kadın gibi giyinmiş erkek rahipler iş yapıyorlardı.³

Kur'an'daki Harut Marut Melekleri

Yine *Kur'an*'da Bakara Suresi'nin 102. ayetinde yazılanların ilk bakışta anlaşılması çok zor. Burada Babil kelimesinin dikkatimi çekmesi bu ayete ait açıklamaları araştırmaya yöneltti beni ve Turan Dursun ve İlhan Arsel'in yazıları⁴ ufkumu açtı. Ayet şöyle:

"... şeytanlar kâfir oldular. Süleyman'ın hükümdarlığı hakkında onlar, şeytanların uydurup söylediklerine uydular. Oysa ki, Süleyman büyü yapıp kâfir olmadı. insanlara sihri öğreten şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri ve Babil'de Harut ve Marut'a indirileni öğretiyorlardı. Halbuki o iki melek herkese: Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın yanlış inanıp da kâfir olmayasınız, demeden hiç kimseye (sihir ilmini) öğretmezlerdi. Onlar, o iki melekten, karı ile koca arasını açan şeyleri öğreniyorlardı. Oysa büyücüler Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler. (...) Sihri satın alanların ahiretten nasibi olmadığını çok iyi bilmektedirler. Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bunu anlasalardı!"

Yukarıda sözünü ettiğimiz Harut, Marut meleklerine ait İslam kaynaklarında dört türlü öykü bulunuyor. Hepsinin birlik

3 W.F. Albright, *die Bibel in Licht der Altertum Forschung*, Stuttgart, 1959.

4 Turan Dursun, *Kutsal Kitapların Kaynakları*, Kaynak Yayınları, 1995, s.57; İlhan Arsel, *Şeriat'tan Kıssalar*, Kaynak Yayınları.

noktası: melekler Allah'a insanları yaratmamasını, insanların yeryüzünde fenalık yapacaklarını, kan dökeceklerini söylüyor. Allah da onlara "siz de onların yerinde olsanız öyle yapardınız" diyor. Melekler sözlerinde inat edince "öyle ise aranızdan iki meleği seçip dünyaya gönderin, ne yapacaklarını görelim" diyor. Melekler, Harut ve Marut adlı iki meleği seçip yeryüzüne gönderiyorlar. Allah onları sınamak için karşılığın Zühre adlı çok güzel bir kadın çıkarıyor. Melekler hemen onunla yatmak istiyorlar, kadın başka tanrıların da var olduğunu kabul ederlerse yatabileceğini söylüyor. Melekler kabul etmiyor. Kadın tekrar bir çocukla geliyor ve "çocuğu öldürürseniz yatarım" diyor. Melekler yine kabul etmiyorlar. Kadın üçüncü kez şarapla geliyor. Melekler şarabı içip hem tek Allah'ı inkâr ediyorlar, hem çocuğu öldürüyorlar. Böylece Allah, meleklerin de yeryüzündeki insanlar gibi davranacaklarını kanıtlamış oluyor. Bu olay üzerine Allah meleklerle cezalarını dünyada mı, ahrette mi görmek istediklerini sorar. Onlar dünyayı yeğlerler. O zaman Babil'de bir çukura baş aşağı asılırlar. O durumda insanlara sihir ve büyüü öğretirler. Zühre adlı kadın da göğsü çıkararak yıldız olur.⁵

Bu öyküde Harut, Marut ve Zühre adlı güzel bir kadın var. Zühre Venüs yıldızının Arapça adı. Sumer Tanrıçası İnanna da Venüs yıldızını simgeliyor. O aynı zamanda erkekleri baştan çıkaracak kadar güzel ve alımlı; Zühre de öyle. İnanna'ya Çoban Tanrısı Dumuzi ve Çiftçi Tanrısı Enkimdu âşık oluyor. Burada görüldüğü gibi İnanna'nın karşılığı Zühre, Dumuzi ve Enkimdu'nun karşılığı da Harut, Marut olmuştur. Bunlar Sumer'deki çoktanrının tektanrılı dinlere melek olarak girdiğini kanıtıyor. Harut, Marut meleklerinin adı Acemceden geliyor. Harut, sihirbaz veya büyücü; Marut, kuyu anlamında.

5. Bu konunun daha genişletilmiş bilgi için bkz. Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, Kaynak Yayınları, 2004, s.69.

Divan edebiyatında bu ikisi sevgilinin büyülu bakışı olarak kullanılıyor.⁶

Aslında bu öykünün *Kur'an'a* İsrail efsanelerinden girdiğı anlaşıyor. İsrail kaynaklarında da bunlara ait hikâyeler hemen hemen aynı. İsrail'de bu iki meleğın adı Azel ve Şemhazai. Bu melekler şeytanın arkasından gidiyorlar.

Tanrı insanların putlara taptıklarına ve günaha girdiklerine kızıyor ve onları yarattığına pişman olarak bir tufan yapıyor. Bunun üzerine bu iki melek yukarıda yaratıcının karşısına çıkarak "biz size söylememiş miydik, ne yapacaksın onları yaratıp, diye eğer onları yaratıp dünyayı doldurmasaydın biz onların yerini alır, dünyayı işe yarar hale getirirdik" diyorlar. Bunun üzerine yaratıcı "siz onların yerinde dünyada olsaydınız daha fenasını yapardınız. İsteklerinizi önleyemez günahkâr olurdunuz. Hatta insanlardan daha inatçı olurdunuz" diyor. Melekler yine de "ne olur Ulu yaratıcı, bizim de insanların arasına inip onlarla birlikte yaşamamıza izin ver, yeryüzünde sizin adınızı kutsayalım" diyorlar.

Yaratıcı istediklerini yapıyor. Onlar da insanlar arasına girip günahkâr oluyorlar. Şemhazai, İştâr (İnanna'nın Babillileri verdiği adı) veya Astarte adlı bir kıza âşık oluyor. Fakat kız ona yüz vermiyor. En sonunda kız "eğer sizin yukarı çıkmanızı sağlayan tanrının adını verirsen seninle yatarım" diyor. Şemhazai kıza adı söylüyor. Onu öğrenir öğrenmez Astarte adı tekrarlıyor ve göğ'e çıkıyor. Böylece günahkâr olmaktan kurtuluyor. Yaratıcı da onu yedi takımyıldızı arasına koyuyor, orada Venüs yıldızı olarak parlıyor.

Bunu gören iki melek kalplerine taş basarak kendilerine insan kızlarından eşler alıyorlar. Şemhazai'nin Hayya ve Ahayya adlı iki kızı oluyor. Bunlar da insanları yolundan çıkarıp, günaha sokuyorlar. Onun üzerine gökten bir haberci gelerek Şemha-

6 İlhan Arsel, *Şeriat'tan Kıssalar*, Kaynak Yayınları, s.79.

zai ve Azel'e büyük bir tufan olacağı ve bütün varlıkların yok olacağı haberini veriyor. Şemhazai büyük bir üzüntüye kapılıyor ve ağlıyor. Kızları bir rüya görüyor; melekler baltalarla gelip, büyük bahçedeki ağaçları kesip yere indiriyorlar. Bunun üzerine Şemhazai çok üzülüyor günah işledim diye. Pişman olarak kendisini gök ile yer arasına asılı bırakıyor. Tanrı'nın yanına çıkmaya utanıyor.

Fakat Azel yaptığına pişman olmuyor ve insan çocuklarını kötülöklere süröklemeye devam ediyor.

Bunlara ait başka bir öykü de şöyle: Şemhazai ve Azel karanlık bir dağda yaşıyorlarmış. Sihir yapan bir gezginci onlardan sihir ve bilgelik öğrenmeye gelmiş. Fakat yanlarına yanaşmak çok zormuş, çünkü onların geldiğini fark eden yüzü yılan gibi iki kuyruklu kediye benzer bir cin dağın etrafını sarıveriyormuş. Sihirbaz bu hayvanı görünce elinde bulunan beyaz bir horozun küllerini hayvanın yüzüne fırlatmış. O zaman hayvan onu Şemhazai ve Azel'in yanına götürmüş. Adam onları görünce gözlerini kapayarak diz çökmüş ve onlara tapmış. Tütsüler yakmış, böylece adam ikisinden büyü ve sihri öğrenmiş. Adam yanlarında elli gün kaldıktan sonra yerine dönmüş. Bundan sonra bu ikisi bir kuş aracılığı ile İsrail'in Kralı Süleyman'a sihri ve büyüü öğretmiş.

Kartal gibi olan bu kuş her gün dağı delerek bunlardan bilgileri alıp Süleyman'a söylüyormuş.⁷ Bakara Suresi, 102. ayette yazılan bu efaseneden alınmış görünüyor.

Görüldüğü gibi Harut, Marut melekleri hikâyesinde melek adları Acemceden, ana motif Sumer'den. Oradan da İsrail'e geçmiş. Fakat bunlar *Tevrat*'ta yazılı değil. İsrail efsaneleriyle ilgili kaynaklardan *Kur'an*'a geçmiş.

7 Angelo S. Rapporat, *Ancient Israil*, c.1, s.660-662.

Bu öykü Hintlilerde de var. Harut, Marut yerini alan Upusun-da ve Sunda adlı iki kardeş çok iyi geçiniyor, gökte ve yerde egemenlik yapıyorlarmış. Brahma onları kıskanmış, güzel bir kız yaratarak, onlara göndermiş. Kız yüzünden kardeşler birbirini öldürmüş. Brahma, kıza da, güneş ışığı gibi her tarafta dolaşacaksın, parlaklığından kimse sana bakamayacak, demiş.

İsrail efsaneleri genellikle *Tevrat*'ta bulunan konulara dayanmaktadır. Hemen hepsinde ahlak öğretme ve moral verme amaçlanmıştır. Bu efsanelerinde kadınlar göksel varlık değiller. Melekler yalnız erkek. Kadınlar cin. Onlarda hikâyelerin resimleri yapılmamış, kabartmalarda gösterilmemiş. Bunlar ancak halkın ve daha çok yazıcılar ve öğretilenlerin akıllarında kalanlardır.

İbrahim ve Karısı Sara'nın Mısır'a Gidişi

Kutsal Evlenme ile ilgili diğer bir anlatı da *Tevrat*'ta var, *Kur'an*'da yok. Ona karşın İslam efsanelerinde bulunuyor. O da üç dinin atası sayılan İbrahim Peygamber ile karısı Sara'nın Mısır'a gidiş serüveni. Olay kısaca şöyle:

Filistin'de bir kıtlık olmuş. Bunun üzerine İbrahim karısı Sara'yı alarak Mısır'a gitmiş. Sara yaşlı olmasına karşın çok güzelmiş. O yüzden İbrahim Mısır kralının onu güzel olduğu için alacağından ve kendisini öldüreceğinden korkmuş ve karısına, "seni kız kardeşim olarak tanıtayım" demiş. Mısır'a gittiklerinde gerçekten Mısır Kralı, Sara'nın güzelliğini duymuş ve habercileri gönderip doğruluğunu anlayınca hemen kadını saraya getirtmiş. Fakat İbrahim'in Allah'ı krala çok kızmış, kadını aldı diye saraya birçok felaket vermiş. İki yıl sonra kral bu felaketlerin İbrahim'in karısı yüzünden olduğunu öğrenmiş ve onu çağırıp, ne-

den karısı olduğunu söylemedi, diye sitem etmiş. İbrahim'e karısının yanında bir cariye, ayrıca pek çok altın gümüş ve hayvan vererek memleketine göndermiş. Ayrıca beraberinde götürdüğü ölen kardeşinin oğlu Lut'a da birçok mal vermiş ve onlar zengin olarak Filistin'e dönmüşler.

Bu öykü daha önce de belirttiğimiz gibi *Kur'an*'da yok. Fakat İslam kaynaklarında birkaç türlü anlatılmış. *Tevrat* araştırmacıları için bu konu büyük bir gizem taşıyordu. Çünkü İbrahim karısı için kız kardeşim, diyerek yalan söylediği halde neden Tanrı İbrahim'i cezalandıracağı yerde Kralı cezalandırıyor? Neden Kral İbrahim'e zengin hediyeler veriyor? Yaptığımız araştırmada Kumran belgeleri yoluyla bunun da İnanna'nın Kutsal Evlenme öyküsü ile özdeşliğini gördük.⁸ Bu belgede yazılanlar şöyle:

İbrahim Mısır'a giderken bir rüya görmüş. Rüya da yan yana duran iki ağaçtan biri sökülüyormuş. Öteki ise onu sökmeyin, diye ağılıyormuş. İbrahim bu rüyasını karısına anlatmış. O da onu öldürecekleri, kendisini alacakları şeklinde yorumlamış. Bunun üzerine karısı ona "ben senin kız kardeşin olduğumu söyleyeyim, böylece seni kurtarayım" demiş. Ve gerçekten öyle yapmış. Buradaki rüya, olayın Sumer bağlantısını sağladı. Tanrıça İnanna kocasını kızgınlıkla yeraltına göndermiş, o da Güneş Tanrısı'na yaptığı rica ile kurtulmuştu yeraltından. Yeryüzüne çıktığı zaman kocası Dumuzi kırlarda yatarken bir rüya görmüş. Yan yana duran iki kamıştan biri çıkarılıyormuş. O bu rüyayı, rüya tanrıçası olan kız kardeşine anlatmış. O da kamışlardan birinin kendisini, diğerinin Dumuzi'yi simgelediği, çıkarılan kamışın onun tekrar yeraltına götürüleceği anlamına geldiği ve buna kendisinin üzü-

8 Kumran belgeleri İsrail ölü deniz civarındaki mağaralar içinde 1946'da küpler içinde bulunan deriler üzerine en az 2000 yıl önce Arami ve İbrani dilinde yazılmış belgelerdir. Bu metnin yayınlandığı yer Yigal Yadin, *The Message of the Scrolle*, New York, 1962, s.145 vd.

leceği yorumunu yapmış.⁹ Sara kocasına "kardeşim" demiş ve onu kurtarmak için saraya belirli bir süre için gitmiş. Rüya tanrıçası da kardeşinin süresiz yeraltında kalmaması için tanrılar meclisinin kararıyla onun yerine yarım yıl kendisi gitmiş. Sumer Kutsal Evlenme töreninde tanrı yerine kral, tanrıça yerine bir başrahibenin evlenmesi, saygın bir kadın olan Sara ile kralın evlendirilmesi ile paralel. Bu evlenme sonucu Sumer'e bereket geliyor, bütün ürünler çoğalıyor, halk zenginleşiyor. Sara ile kralın evlenmesi son bulunca İbrahim ve yeğeni Lut da kraldan bol hayvan, altın, gümüş alarak zengin oluyorlar.

Anlaşılabileceği gibi din kitaplarında Tanrı'nın yazdırdığı söylenen bu konular ile Sumer efsaneleri arasında küçümsenemeyecek benzerlikler var. Sümer efsanesi MÖ 2000 yıllarında yazılmış. Ona karşın *Tevrat* 500 yıllarında kaleme alınmış, arada 1500 yıllık bir zaman aralığı var. Efsane ağızdan ağıza geçerken yeni çıkan kültürlerin de etkisiyle yeni motifler eklenmiş, İsraililer de onu İbrahim hikâyesine oturtmuşlardır.

Süleyman'ın Şarkılar Şarkısı

Tevrat'ta "Neşideler Neşidesi" adı altında 117 satırdan oluşan cinsellikle ilgili açık saçık şiirleri kapsayan bir bölüm var. Bunlara aynı zamanda "Süleyman'ın Şarkıları" da deniyor. Yüzyıllar boyunca *Tevrat* araştırmacıları, bu şiirlerin, Tanrı'nın yazdırdığına inanılan bir din kitabında neden ve niçin bulunduğunu çözmeye çalışmışlar fakat bir çözüm bulamamışlardı. Görünüşe göre on-

⁹ Bu konu çeşitli yerlerde geniş olarak yayınlandı. Bunların başında Muazzez İlmiye Çığ, *İbrahim Peygamber/Çiviyazılı Belgelere ve Arkeolojik Kazılara Göre ve Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumerdeki Kökeni*, s.76.

lar ne dinle ne de tarihle ilgiliydi. Bunlarda seven bir kişi ile sevilen birinin karşılıklı birbirlerine söyledikleri aşk, sevgi ve övgü sözleriyle dolu satırlar bulunuyor. Bunlar arasında onları öven, yücelten üçüncü şahıslar da var. İsrail din adamları, burada sevenin Yahve sevilenin de İsrail halkı olduğu yorumunu yapmışlardır. Hıristiyan papazlar ise, sevenin İsa, sevilenin kilise olduğu yorumunu getirmişlerdir. Fakat bunların arasında öyle satırlar var ki, ne Yahve'nin ne de İsa'nın bunları söylediğine inanılabilir:

*Ey sen kadınlar arasında güzel kadın
Göbeğin yuvarlak bir tas,
Onda karışık şarap eksik değil,
Karnın buğday yığını,
Zambaklarla kuşanmış.
İki memen sanki bir çift geyik yavrusu,
İkiz ceylan yavrusu.
(Tevrat, Neşidelerin Neşidesi, Bap 7: 1-4)*

*Senin boynun hurma ağacına,
Memelerin de salkımlara benziyor.
Hurma ağacına çıkayım,
Dallarını tutayım, dedim;
Memelerin üzüm salkımları gibi olsun,
Soluğunun kokusu da elma gibi,
Ve ağzın en iyi şarap gibi,
O şarap ki, uyuyanların dudaklarından kayıp
Sevgilim için dümdüz akar.
(Tevrat, Neşidelerin Neşidesi, Bap 7: 7-9)*

Bu ve bunun gibi satırlar okununca Tanrı'nın kullarına sevgisini bu tarzda anlatacağına inanamıyor insan. 19. yüzyılda da bunlar, İsrail düğünlerinde söylenen şarkılar olarak yorumlanmış. Düğün şarkılarının da din kitabında ne işi var? Bütün bu soruların yanıtını, 1950 yıllarından sonra İstanbul Arkeoloji Müzeleri Çiviyazılı Tablet Arşivi'ndeki ve diğer müzelerdeki Sumer edebi tabletler üzerinde yapılan çalışmalar sonucu bulunan metinler verdi. Bunların daha önce sözünü ettiğimiz Sumer Kutsal Evlenme törenlerinde tanrıdan tanrıçaya, onların yerine geçen kraldan rahibeye veya tanrıçadan tanrıya/rahibeden krala söylenen şarkıların bir devamı olduğu anlaşıldı. Onların *Tevrat*'tan çıkarılmamalarının nedeni de, bunların dinle ilgili bereket kültürüne ait olmalarıdır.

Tevrat'a göre Kral Süleyman'ın 700 karısı, 300 cariyesi varmış ve bu kadınların tanrılarına tapıyor, onların dinlerini sürdürüyormuş. Yukarıda I. Krallar, Bap 11: 5'te onun diğer tanrılara, bunlar arasında Astarte'ye de taptığı bildiriliyor. Bu, İnanna ile ilgili bereket kültü, Sumer'den Kenanlılar'ın tanrıçası Astarte aracılığı ile Museviler arasına girmiş oluyor. İstanbul Arkeoloji Müzelerinde bulunan ve bir rahibe tarafından Kral Şusin'e söylenmiş bir şiirle *Tevrat* şiirlerini karşılaştırmaya başlayalım:

*"Güvey! kalbimin sevgilisi,
Senin neşen hoştur, bal tatlısı!
Arslan! kalbimin sevgilisi,
Senin neşen hoştur, bal tatlısı!"*

*"Beni büyüledin karşıda titreyerek durayım!
Güvey! Senin tarafından yatak odasına götürüleyim!
Beni büyüledin, karşıda titreyerek durayım,
Arslanım! Senin tarafından yatak odasına götürüleyim."*

*"Güvey seni okşayayım
Yatak odasında bal dolu,
Senin güzelliğinle neşelenelim,
Arslan seni okşayayım."*¹⁰

*"Beni kendi ağzının öpüşleriyle öpsün
Çünkü okşamaların şaraptan daha iyidir.
Kokuca ıtrın ne güzel;
Senin adın kabından dökülen ıtır gibidir;
Bundan ötürü kızlar seni seviyor.
Beni kendine çek, biz senin ardınca koşarız;
Kral beni iç odalarına götürdü;
Seninle biz ferahlanıp seviniriz;
Senin okşamalarını şaraptan ziyade anarız;
Seni sevmekte onların hakkı var."
(Tevrat, Neşideler Neşidesi, Bap 1: 2-4)*

*"Kaptın gönlümü, kız kardeşim, yavuklum!
Gözlerinin bir bakışı ile,
Gerdanının tek zinciri ile gönlümü kaptın.
Okşamaların ne güzel, kız kardeşim, yavuklum!
Şaraptan ne kadar hoştur okşamaların,
İtrın güzel kokusu da her çeşit baharattan!
Ey yavuklum, bal damlatır dudakların."
(Tevrat, Neşideler Neşidesi, Bap 4: 9-11)*

Sumer'de sevgiliye "kız kardeşim" deniyor. Tanrı Dumuzi sevgilisi İnanna'ya, "Gel benimle kız kardeşim, gel benimle,/ Gel benimle mabet avlusuna gidelim" diyor. İnanna'da ona erkek

¹⁰ Tarih Sumer'de Başlar, s.191-192.

kardeşim diyor: *"Erkek kardeşim beni evine götürdü,/ Beni bal kokan yatağa yatırdı./ Erkek kardeşim olmanı isterdim,/ Annemin seni göğsünde emzirmiş olmasını isterdim,/ O zaman seni sokakta öpebilirdim."*

Bu satırlara özdeş *Tevrat*, Neşideler Neşidesi, Bap 8: 1 şöyledir:

*"Keşke sen bana,
Annemin memelerini emmiş
Kardeş gibi olaydın!
Dışarıda seni bulunca,
Ben seni öperdim"*

Tevrat, Neşideler Neşidesi, Bap 2: 5-6:

*"Kuru üzümle bana kuvvet verin, elma ile canlandırın,
Çünkü aşk hastasıyım ben.
Sol eli başımın altında olsun,
Sağ eli de beni kucaklasın."*

Elma Sumer'de cinsel gücü artırdığına inanılan bir meyve Sumer şiirlerinde buna paralel satırlar:

*"sevgilim kalbimin adamı,
sağ elini kadınlık organıma koydun,
sol elin başımı okşadı.
Ağzını ağzıma dayadın,
Dudaklarımı başına bastırdın."*

Tevrat, Neşideler Neşidesi, Bap 1: 7'deki satırlar Tanrıça İnana tarafından Çoban Tanrısı Dumuzi'ye söylenenlere benziyor:

*"Ey sen canımın sevdiği, bana bildir
Sürünü nerede otlatıyorsun?
Öğleyin onu nerede yatırıyorsun?"*

Bu satırlardan anlaşılacağı gibi, Sumer Kutsal Evlenme törenine ait çok az tablet bulunmasına karşın, yine de *Tevrat*'taki şiirlere eş değerde satırlar bulundu. Sumer'de daha bunlara benzer pek çok şiir vardı herhalde. Ama onların bir kısmı henüz müze dolaplarında ve pek çoğu da yeraltında beklemektedir.

Tevrat, Neşideler Neşidesi, Bap 2: 10-12'deki satırlar Sumer'de ilkbaharda olan kutsal evliliğin burada da baharda olduğunu gösteriyor:

*"Sevgilim cevap verdi ve bana dedi:
Sevgilim, güzelim, kalk da gel!
Çünkü işte kış geçti,
Yağmurlar geçip gitti.
Yerde çiçekler görünüyor,
Terennüm vakti geldi."*

Sumerlilere göre Tanrıça İnanna son derece güzel, aynı zamanda savaşları yönettiğinden, düşmanı korkutmak için korkunç görüntülü. *Tevrat*, Neşideler Neşidesi, Bap 6: 10'daki satırlar onun bu niteliğine uyuyor:

*"Bakışı seher gibi,
Ay gibi güzel,
Güneş gibi temiz,
Sancak açmış ordu gibi korkunç, bu kadın kimdir?"*

Tevrat, Neşideler Neşidesi, Bap 5: 10-15 arasındaki satırlar Tanrıça İnanna/Astarte heykelini hatırlatıyor:

*"Sevgilimin teni beyaz ve kırmızı,
On binlerin arasında seçkin olan odur.
Başı saf altın, kıvrılır kakülleri,
Kuzgun gibi siyah."*

*Gözleri akar sular kenarındaki güvercinler gibi,
Sütle yıkanmıştır, oturmakta dolgun suların kenarında,
Yanakları sanki hoş kokulu çiçek tarhları,
Güzel kokular yığınları,
Dudakları zambaklardır, mür yağı damlatır.
Elleri, üzerine gök zümrüt kakılmış altın lüleler,
Gövdesi fil dişi işi, safir taşları kakılmış.
Bacakları mermer direklerdir,
Saf altın ayaklıklar üzerine kurulmuş,
Görünüğü Libnan gibi, erz ağaçları gibi bâlâ."*

Karşılaştırmalarımız burada bitiyor. İleride belki yeni buluntularla bunlar çoğalabilir. Görüldüğü gibi bu şiirlerin ne İsa'nın kiliseye, ne de Yahve'nin İsrail'e olan sevgisi ile ilgisi olabilir. Tamamıyla Çoban Tanrısı Dumuzi ile Aşk Tanrıçası İnanna'nın evlenmesini konu alan bereket kültü eğlencelerinin bir yansımasıdır, diyoruz.

Kral Süleyman'dan söz etmiş iken onunla ilgili Musevi efsaneleri arasında Gilgameş'in doğumuna paralel bir öyküsünü de buraya alıyoruz. Süleyman'ın öyküsü şöyle:

Kral Süleyman'ın Kaziah adlı çok güzel bir kızı varmış. Kral onu çok seviyormuş. Kral bir gün yıldızlara bakarken kızının çok fakir ve yoksul bir İsraili ile evleneceğini okumuş. Buna çok üzülmüş ve önlemek için ne yapabilirim, diye düşünmüş. Sonunda denizin ortasında uzak bir adada kule yapılmasını emretmiş. Kule yapılmış. Kız 70 tane hadım edilmiş bekçi ile kuleye götürülüp kapatılmış. Götürenler bunu bir sır olarak saklayacaklarına yemin etmişler. Diğer taraftan Akko denilen yerde oturan bir adam, dünyayı dolaşıp kendine bir iş bulmak istemiş. Delikanlı soğuk ve karanlık bir gecede barınacak bir yer ararken ayağı ölmüş bir öküzün derisine takılmış. Hemen içine girip

yatmış. O arada çok büyük bir kuş gelerek onu alıp kızın bulunduğu kulenin terasına bırakmış. Kralın kızı hava almak için terasa çıktığında delikanlıyı büyük bir şaşkınlık içinde görmüş. "Sen kimsin?" diye sormuş. Delikanlı, "Ben Akko şehrindenim, adım Ruben" diyerek başına gelenleri anlatmış. Kız onu hemen kendi odasına götürmüş. Onu yıkayıp temizlemiş, giydirip kuşatmış, bir güzel karnını doyurmuş. Adam yakışıklı bir delikanlı oluvermiş. Kız onu hadımların görmemesi için elinden geleni yapmış. O bir arkadaş, bir can yoldaşı bulduğu için çok sevinçliymiş. Konuştukça onu çok da akıllı bulmuş. Delikanlıya, "Denizin içinde bu yüksek kuleden bir yere gidemezsin, babam gelinceye kadar burada bekleyeceksin" demiş.

Gün geçtikçe birbirlerini sevmeye başlamışlar ve çılgınca âşık olmuşlar. Sonunda delikanlı kıza evlenme teklif etmiş, kız da bunu sevinçle kabul etmiş. Bunun üzerine delikanlı bıçak ile bir damarını kesmiş. Kanuna göre, akan kan ile evlendiklerini bildiren bir evlenme kontratı yazmış. Onlara iki melek de tanıklık etmiş. Aradan bir yıl geçtikten sonra hadımlar durumu öğrenmiş ve hemen krala bildirmişler. Buna önce çok kızan kral, kızından onun bir kuş tarafından nasıl getirildiğini öğrenmiş. Delikanlının hem yakışıklı, hem de çok akıllı olduğunu anlayan kral, kızının yıldızlarla bildirilen kocasının bu olduğuna ve bir ölümlünün kaderinin değiştirilemeyeceğine inanmış.¹¹

Gilgameş'in öyküsüne gelince:

Sözde Gilgameş'in babası, Uruk kralı Enmerkar imiş. Bir falcı krala kızının bir oğlu olacağını, çocuk büyüdüğü zaman onu öldürüp krallığını elinden alacağını söylemiş. Bunun üzerine kral kızının kimse ile beraber olmaması için onu bir kuleye kapatmış. Dışarı çıkmasını önlemek için de yanına bir bekçi

11 *Ancient Israil*, c.III, s.109.

koymuş. Bu kadar önlemeye karşın kız yine hamile kalmış. Dokuz ay sonra kızın bir oğlu olmuş. Bekçi çocuğu görünce kral kendisini öldürecek korkusuyla çocuğu kuleden aşağı atmış. O arada kulenin altından bir kartal uçuyormuş. Çocuğun düştüğünü gören kartal, hemen onu sırtına almış ve bir hurma bahçesinin kenarına dikkatle bırakmış. Onu gören bahçıvan Akki, çocuğu alarak büyütmüş.

Her iki öykü birbirine oldukça yakın. Birinde doğacak çocuk için, diğerinde fakir koca için kız kuleye kapatılıyor. Birinde çocuğu bulanın adı Akki, diğerinde kızı bulanın adı Akko. Her iki öykü arasındaki zaman farkı 1 000-1 500 yıl. Olacak o kadar, değil mi?

Hititler'den Kral Süleyman'a

Bir gün Süleyman ifritleri, demonları, cinleri yanına çağırır ve Sahr adlı demonu getirmelerini söyler. İfrit, "Allah'ın peygamberi bu Sahr isimli demon o kadar güçlü ki hiç kimse ona karşı çıkamıyor. Belki onun gücüne ulaşmamız için bir yol var. O her ay bir adadaki membaya gelip su içiyor. Bizim önerimiz bu yer boşaltılıp içi şarap ile doldurulsun. Sahr geldiğinde suyu bulamayacak onun yerine şarap içip sarhoş olacak. O zaman bizde onu bağlayıp sana getiririz" der. Süleyman bunun üzerine öyle yapmalarını emreder. Cinler suyu boşaltıp yerine şarap doldururlar ve ağacın arkasına saklanıp onu gözlerler. Sahr su içmek için gelip şarabı koklayınca "Ey şarap sen çok tatlısın, fakat sen aklı bozar, akıllıyı aptal yaparsın, sonra da pişman edersin" diyerek kaynağı bırakıp gider. İkinci gün yine aynı şekilde

hareket eder. Üçüncü gün susuzluktan canı yanarak gelir kaynağa ve "Bu tanrının emri, karşı gelinmez, benim kaderim bu imiş" diye karnı şişinceye kadar şarabı içer ve sonra birkaç adım atar atmaz yere yuvarlanır. Bunu gözleyen ifritler her taraftan koşar ve onu yakalarlar. O sırada onun ağzından burnundan alevler çıkar. Sahr Süleyman'ın önüne gelince onun imza attığı yüzüğü görür ve bu yüzden gücü gider ve kendisini kralın önüne atar. "Ey tanrının peygamberi, senin gücün ne kadar büyük, fakat onu bir gün bırakacak ve hatırasından başka bir şey kalmayacak" der. Süleyman da "doğru söylüyorsun" diye yanıt verir.

Buna benzer diğer bir hikâye de şöyle:

Kral Süleyman, Aşmedai adlı ejderhayı yakalatmak için Kudüs'ün su kaynaklarını boşaltıp şarap ile doldurtur. Ejderha onu içer, sarhoş olur ve çabucak yakalanır. O krala "Bey eğer beni bırakırsan mabedi bir yılda nasıl yapabileceğini öğretim" der. Buna göre krala Lübnan'daki solucanların kaslarından bir sicim yaptırmasını ve onunla taşları kestirmesini söyler. Kral solucanı buldurur ve önerileni yaptırır. Sonra sicimle başka bir alet kullanmadan demir ve taşları kestirerek mabedi yaparlar.

Burada şarap ile sarhoş etmek olayı da Hititler'den alınma. Hitit Fırtına Tanrısı'nın İlliyanca denilen ejderle savaşında var. Fırtına Tanrısı bu ejderle savaşıyor, fakat yeniliyor. Onun üzerine tanrıları yardıma çağırıyor. Yalnız Tanrıça İnara yardıma geliyor. İkisi bir yere şarap doldurup ejderin içmesini sağlıyorlar. Şarabı içen ejder sarhoş oluyor, tanrıça onu bir güzel bağlıyor, Fırtına Tanrısı da gelip onu öldürüyor.¹²

12 Muazzez İlmiye Çığ, *Hititler ve Hattuşa*, Kaynak Yayınları, s.29-31.

Kur'an'da Sözü Edilen Süleyman'ın Mabedini Yapan Cinleri

Kral Süleyman mabedini yaptırırken cinlere gerekli taşları getirip yığmalarını ve parçalamalarını söyler. Taşlar parçalanırken öyle gürültü olur ki, halk şikâyet etmeye başlar. Bunun üzerine kral akıllı ve bilgili cinleri yanına çağırır ve onlara taşların gürültü çıkartılmadan nasıl kırılacağını sorar. İfrit, "Ey peygamber, bunu ancak Sahr cini bilir" der. Bunun üzerine cinlere onu getirmelerini emreder. O gelince aynı soruyu sorar. Sahr, "Ey tanrının peygamberi, taşı kesen bir taş olduğunu biliyorum ama nerede olduğunu bilmiyorum. Kartalın yuvasına git orada bulacaksın" der. Kral hemen "bulun kartalın yuvasını!" der cinlere. Kartalın yuvasını bulup yavrularının üzerine bir cam fanus koyarlar. Kartal gelip onu görünce dönüp gider. İkinci günün sabahı kartal ağzında bir taşla gelip camı kırar. Süleyman bunu duyunca kuşu huzuruna getirtir ve ona bu taşı nereden bulduğunu sorar. Kartal "Ey peygamber! Onu batıda Samur dağında buldum" der. Onun üzerine Süleyman o dağdan taşı getirip taşlarını kırdırtır.

Kur'an'da Sebe' Suresi, ayet 14'te şöyle yazar:

Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun öldüğünü, ancak değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. Bu suretle yere kapanıp öldüğü anlaşıldı.

İsrail efsanesinde bu ayeti açıklayan yeri görünce, efsanenin nasıl *Kur'an'a* geçtiğini göstermek amacıyla buraya aldık:

Kral Süleyman mabedin yapılması süresinde her gün gidip yapıyı izler. Fakat bir gün sonunun geldiğini anlar ve mabet bitmeden ölürse cinlerin işi bırakacağından korkar. Çünkü Süleyman'ın parmağındaki sihirli yüzük onları tutmaktadır. Onun için mabedin bir an önce bitmesini ister. O sırada mabedin bahçesin-

de bir ağaç büyümektedir. Ağaç ona, "Bbenden bir sopa yap, ona dayan" der. Süleyman ağaçtan bir sopa yapıp dua edeceği zaman sopayı kullanır ve duasında "tanrım benim ölümümü cinlere bildirme" der. Tanrı duasını kabul eder. Ruhu gider ama vücudu sopaya dayalı kalır. Onu öyle görenler canlı sanırlar. O böylece bir yıl kalır, cinler de onu anlamadan işi bitirirler. Daha önce ağacın içine girmiş bir beyaz karınca da ağacı yemektedir. Mabnet bitince içinden oyulan ağaç da ağırlığa dayanamayıp kırılır ve kralın öldüğü anlaşılır.¹³

Daha önce de belirttiğimiz gibi, *Tevrat*'ta mabedin yapısında cinlerden söz yok.

Kral Süleyman'a tanrı bilgelik ve rüzgârı tutma yeteneğini vermiş (*Kur'an*, Enbiya Suresi, ayet 79, 81), İsa da rüzgârı tutuyor ve yönlendiriyor (*İncil*, Matta, Bap 8: 23). Bu da Sumer'in Adapa öyküsünü çağrıştıırıyor: Bilgelik ve Su Tanrısı Enki, Eridu şehrinde, Adapa isimli bir kimseye hem bilgelik hem de rüzgârı tutma yeteneğini vermiş.

13 *Ancient Israil*, c.III, s.207.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MABET FAHİŞELİĞİNDEN İZLER

"Seven bir fahişeyim ben..."

İştar

Antropologlara göre en eski toplumlarda uygarlık kadınlar eliyle başlamış. İlk ipi yapmayı akıl eden, yiyecekleri koymak için taştan ve kilden kapkacağı yapan, yenecek ve ilaç olarak kullanılacak bitkileri, ateşi bulan, hayvanları evcilleştiren kadınlarmış. Kadınların en önemli niteliği de çocuk doğurmalarıydı. Bu olay onların yaratıcı olarak tanımlanmalarına neden oluyordu. Böylece ilk anatanrıça ortaya çıkmış. Kadınlar da yeryüzünde anatanrıçanın bir temsilcisi. MÖ 10 000 yıllarında ilk tarım topluluğunun başlaması sonucu insanlar arasında bir "din" düşüncesi gelişmiş. Anatanrıça için küçük tapınaklar yapmışlar. Buralarda düzenlenecek törenler için rahibeler sınıfı oluşmuş. Kuşkusuz tanrıçanın gücüne ulaşmak için seks âyinleri yapılmış. Daha sonra avcılığın başlaması ile erkekler güçlenmiş, bunun sonucu erkek tanrılar ortaya çıkmış, onlara hizmet için de rahipler. Bunlar kadınlar üzerinde baskı yapmaya başlamışlar. İşte o devirde fahişelik vücut bulmuş, diyor Nickie Robert.¹

¹ Nickie Robert, *Batı Tarihinde Fahişeler*, çeviren: Gulden Sen, Sabah Kitapları.

Bunun ilk örneğini Mezopotamya'da Sumerlilerde görüyoruz. Sumer'in Aşk ve Savaş Tanrıçası İnanna belgelerde "göğün fahişesi" olarak adlandırılır. Kocasını Çoban Tanrısı Dumuzi de onun için "o fahişedir, benim eşim fahişedir" diyor. İnanna, fahişelerin de koruyucusu. Kutsal fahişelik, sokaklarda değil, mabetlerde yapılabiliyor.

Sumer mabetlerinde rahipler ve rahibeler büyük bir grup oluşturuyor. Rahibeler 20'ye yakın sınıfa ayrılmışlardı. Bunlar arasında şarkıcılar ve dansözlerin özel bir yeri vardı. Onlar arp, lir gibi çalgılarla şarkılar söyleyerek, danslar ederek tanrıları, dolayısıyla insanları eğlendirirlerdi. Bunlarda asıl amaç tanrıları eğlendirerek onları sakinleştirmek, böylece insanlara zarar vermelerini önlemektir. Rahibeler arasında sihir ve kâhinlik yapan, rüya tabir edenler ayrı ayrı sınıflardır.² Prensesler, şehir beylerinin ve kralların eşleri erkek tanrılara ait başrahibe olarak mabetin idari işlerini yürütürlerdi. Bunların önemli görevlerinden biri de Kutsal Evlenme törenlerinde Tanrıça İnanna yerine geçerek Tanrı Dumuzi'yi temsil eden kral ile evlenmeleriydi.

Böyle rahibelik, ilk Ur şehrinde Akad Kralı I. Sargon'un kızı şair Enheduanna ile başlamıştı. Ondan sonra Sumer ve Akad'da hangi kral başa geçerse onun kızı bu göreve atanmıştı. Böylece siyasal ayrılıklar olduğu zaman bile bu kurumlar şehir beylikleri arasında bir kült bağı oluşturmuşlardır. Bu gelenek MÖ 1800'lere kadar sürmüştür.

Mabetlerde, özellikle İnanna'nın mabetlerinde rahibelerin özel bir görevi de genel kadınlık, bir tür fahişeliktir. Bunlar tanrıya hizmet ettiklerinden kutsal sayılıyordu. Tapınak fahişesini Gilgameş Destanı'nda görüyoruz. Gilgameş'e arkadaş yapılmak istenen En-

2 Sumer rahibeleri hakkında bkz. Renger, *Zeitschrift für Assyriology*, N.F 24, 126 S.139, Afo VII 23.

kidu bir orman adamıydı. Ormanda hayvanlarla yiyip içiyor, onlarla yaşıyordu. Onu insan gibi yapmak için mabetten bir fahişe gönderilir. Bu kadın ona insan gibi yemeyi, içmeyi, konuşmayı öğrettiği gibi cinsel ilişkiyi de öğretir.³ Bu da fahişe olarak adlandırılan bu rahibelerin, acemilere cinsel ilişkide bir tür öğretmenlik görevi yaptıkları izlenimini veriyor. Daha sonra bu gelenek Babil'lilere ve Asurlulara geçmiş. Herodot kitabında, Babil'de her kadının evlenmeden önce mabette bir erkekle yatmasının zorunlu olduğunu, bu yüzden evlenmek isteyen kadınların mabedin etrafında oturarak erkek beklediklerini, güzel kadınların hemen bulunduğunu, çirkin kadınların ise uzun süre bulamadıklarını yazıyor. Sumer'de böyle bir gelenek olamaz, çünkü onlarda kadınların evlenmesinde bekâret aranıyor. Sumer kanununa göre evlenen kadın bakire değilse, kocasından boşanırken, bakire olarak evlenen kadının alacağı tazminatın yarısını alabiliyor. Mabet fahişeliği bir meslek. Onlar kendilerini tanrı namına bu işe gönüllü olarak adanmış kadınlar. Bunlar aynı zamanda bereket kültürünün de temsilcileri. Sumer dininin bir simgesi olan 100 kadar kurumu kapsayan "me"ler arasında fahişelik de bir kurum olarak görünüyor. Bu rahibelerin diğer rahibelerden ayrılımları için başlarını örtmeleri gerekir.⁴ MÖ 1600 yıllarında bir Asur kralının yaptığı kanunun 40. maddesiyle o tarihten sonra bütün evli ve dul kadınların başlarını örtmeleri şart koşulmuş. Kızlar ve sokak fahişeleriyle örtmeyecek. Böylece evli ve dul kadınlar da mabet fahişeleri gibi yasal seks yaptıklarından kutsallaştırılmışlar.⁵ Sokak fahişeleri örtünürse çok ağır ceza görüyorlar. Kuşkusuz mabet fahişeliği yanında sokak fahişeliği iyi görülüyor. Bu mabet fahişeliği geleneği, Ba-

3 Burada kadının insanın uygarlaşmasındaki rolünü açıkça görüyoruz.

4 Hartmut Schmökel, *Kulturgeschichte des Altenorient*, Stuttgart, 1961, s.37.

5 Prof. Mebrure Tosun, Doç. Dr. Kadriye Yalvaç, *Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi-saduqa Fermanı*, s.252.

billiler ve Asurlular yoluyla Kenanlılara, oradan da İsrail'e geçmiş, ama *Tevrat* boyunca bu geleneğin kaldırılma çabaları izleniyor.

Diğer taraftan *Tevrat* araştırmacıları da iki kısma ayrılmış. Bir kısmı İsrail'de mabet fahişeliğinin olduğunu, bir kısmı da tanrı namına cinsel ilişki yapılmasının akıl alamayacağını söylüyor. Bütün söylentilere karşın, İnanna'nın bereket kültünün ve mabedinin İştar, Astarte adlarıyla İsa'nın doğumuna kadar sürdüğünü görüyoruz. İsa'nın annesi Meryem doğmadan önce Meryem'in annesi onu mabede adanmış.

Kur'an, Âl-İmrân Suresi, ayet 35-37:

"İmrân'ın karısı şöyle demişti: Rabbim! Karnımdakini azatlı bir kul olarak sırf sana adadım. Adağımı kabul buyur. (...) Rabbim! Ben onu kız doğurdum, (...) Ona Meryem adını verdim. Kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu senin korumanı diliyorum, dedi. Rabbi Meryem'e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriyya'yı (teyzesinin kocasını) da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyya, onun yanına, mâbede her girişinde orada bir rızık bulur ve 'Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?' der; o da: Bu, Allah tarafındandır, Allah, dilediğine sayısız rızık verir, derdi."

Bu ayetten anlaşıldığına göre, o zaman mabetler vardı. *Tevrat* ve *İncil*'de de mabetlerin bulunduğu yazılı.

Daha önce sözünü ettiğimiz kitabında Nickie Robert fahişeliği aslında kadının bir tür özgürlüğü olarak görüyor. Yunanlılarda keyfince yaşamak isteyen kadınlar kendi istekleriyle fahişe oluyorlarmış. Hristiyanlık başladığı zaman Korentliler'in Venüs ve Afrodit mabetlerinde 1 000'den fazla fahişe varmış. İnançlarına göre, bunların erkeklere yaptıkları bu iş karşılığında memlekete bereket geliyormuş. Bu düşünce tamamıyla Sumer'in bereket kültünün bir devamıdır.

Kutsal fahişelik Hindistan ve Afrika'da da varmış. Fakat oralarda geç başlamış. Güney Hindistan'da mabet fahişeliği sürüyor. 1927 yılında Madaras'da 200 bin fahişe olduğu tahmin ediliyormuş.⁶ Lidya kızları da çeyizlerini hazırlamak için fahişelik yapıyor. 20. yüzyılın başında Cezayir'de bir kabilenin kızları büyük Biskara'ya gidip dans ve fahişelik yaparak para kazanıp evlenirlermiş. Kadınlar fahişelikten ne kadar çok para kazanırlarsa o kadar saygın oluyorlarmış. Mabet fahişeleri kendileri için bir ücret almıyorlarmış, ama mabede gelir sağlıyorlarmış.

Tevrat'ta iki türlü fahişelik var. Biri qadeşah; anlamı kutsal kadın veya adanmış kadın, daha doğrusu kült fahişeliğini ifade eden kelime. Bunun Akadcası qadıštu. Bazı araştırmacılar mabette böyle bir görev olacağını kabul etmek istemiyorlar. Qadeşah kelimesinin ebe veya büyücü olabileceğini söylüyorlar. Sokak fahişesinin şiirsel bir adı olabilir diyenler de var. Diğer taraftan belki kıtlık zamanlarında ülkeye bereket sağlaması için bir rahip ile birleşen bir rahibe de olabileceği öne sürülüyor. Sokak fahişesinin adı ise zonah.⁷

İsrail'de kült fahişesi ahlaki bakımdan iyi görülme de yasa dışı değil.

"Rab Hoşeyaya dedi: Git kendine bir kötü kadın, ve zina çocukları al; çünkü memleket Rabbin arkasından ayrılarak çok zina ediyor." (Tevrat, Hoşea, Bap 1-2.)

Tevrat araştırmacıları bunu, İsrail halkının inançsızlığının ve yabancı tanrılara tapmalarının bir tür cezalandırılması olarak yorumluyorlar.

Yine aynı yerde şöyle yazar:

6 M. Yamouchi, *Cultic Prostitution Essays Presented to Cyrus Gordon on his Occasion of his sixtyfifth Birthday*, s.213.

7 Jhonatan Kirsh, *The Harlot by the Side of the Road*.

çünkü zina ruhu onları saptırdı; ve kendi Allahlarından ayrılıp zina ettiler. Dağların başlarında kurban ediyorlar, tepelerde meşe ve kavak ve çitlenbik ağaçları altında buhur yakıyorlar, çünkü onların gölgesi iyidir; bundan dolayı kızlarınız fahişelik ediyorlar, gelinleriniz zina ediyorlar. Fahişelik ettikleri zaman kızlarınızı ve zina ettikleri zaman gelinlerinizi cezalandırmayacağım; çünkü erkekler kendileri fahişelerle bir yana çekiliyorlar ve fuhşa vakfedilmiş kadınlarla birlikte kurban kesiyorlar." (Tevrat, Hoşea, Bap 4: 12-14.)

Burada "fuhşa vakfedilmiş" sözleri mabet fahişeliğini anlatıyor. Diğer taraftan *Tevrat*, Levililer, Bap 19: 29'da "*Kızını fahişe ederek onu murdar etme, ta ki, diyar zina etmesin, ve diyar alçaklıkla dolmasın*" şeklinde yazar. Burada "kızını mabet fahişesi yapma" anlamına geliyor olmalı, çünkü aklı başında bir baba kızını sokak fahişesi yapmaz. Üstelik evlenirken bekâretin çok önemli olduğu bir ülkede.

"(...) kâhinler ve rahipler (...) fahişe veya bozuk kadın almayacaklar, ve kocasından boşanmış kadın da almayacaklar, çünkü kâhin Allah'ına mukaddestir." (Tevrat, Levililer, Bap 21: 7.)

"Bir kâhinin kızı fahişelik ederek kendini bozarsa, babasını da bozmuş olur; ateşle yakılacaktır." (Tevrat, Levililer, Bap 21: 9.)

"İsrail kızlarından ve İsrail oğullarından kendilerini fuhşa vakfetmiş kimse olmayacaktır. Kadın fuhşunun kazancını veya erkek fuhşunun ücretini her hangi bir adak için Allah'ın Rabbin mabedine getirmeyeceksin; çünkü bunların ikisi de Allahın Rabbe mekruh şeylerdir." (Tevrat, Tesniye, Bap 23: 17-18.)

Burada fuhuş ile kazanılanın mabede verilmemesi, yine mabet fahişeliğinin varlığını gösteriyor. Ayrıca bu ayete göre, mabetlerde erkek fahişelerin de bulunduğunu anlıyoruz. Onlara "qadeşim" yani kutsal erkek deniyor. Sumerlilerde de mabetlerde erkek fahişeler var. Bunlar eşcinsellik yapıyorlar. Tanrıça İnanna için yazılan bir ilahide buluyoruz bunu:

*Saygın danışman, göğün süsü,
Uyku sona erince, gün ışığı olursun,
Sumer halkı önünden geçer,
Sana selam, deriz.
Ayın yedinci gününde
Ay hilâl olunca,
Kutsal suda yıkanıp kraliçelik elbiseni giyince,
Davullar vurulur önünde.
Sumer halkı önünden geçer
Göğün yüce hanımına selâm, der.
Erkek olan kadınlar,
Kadın olan erkekler
Önünden geçer, sana selam, der.
Kadın olan fahişeler,
Erkek olan fahişeler
Önünden geçer, sana selam, der.*

"Ve onlar her yüksek tepe üzerinde ve her yeşil ağaç altında kendileri için yüksek yerler, dikili taşlar ve Aşerler yaptılar ve diyarda fuhşa vakfedilmiş erkekler vardı. İsrail oğulları önünden Rabbin kovduğu milletlerin bütün mekruh şeylerine göre yaptılar." (Tevrat, I. Kırallar, Bap 14: 24.)

Burada sözü edilen ağaçlar tanrıça, dikili taşlar da tanrı sembolleri. Bunlar kitabın çeşitli yerlerinde tekrarlanıyor. Halk Rab'i tanımıyor veya onunla birlikte tanrıça ve tanrılara da tapıyorlar.

"Ve Asa atası Davud gibi Rabbin gözünde doğru olanı yaptı ve fuhşa vakfedilmiş erkekleri diyardan kovdu ve babalarının yapmış oldukları bütün putları ortadan kaldırdı." (Tevrat, I. Kırallar, Bap 15: 11-12.)

"(Kral Yehoşafat) babası Asa'nın günlerinde bırakılmış olan fuhşa vakfedilmiş erkeklerin geri kalanını memleketten süpürüp attı." (Tevrat, I. Kırallar, Bap 22: 46.)

Burada sözü edilen Asa, Kral Süleyman'ın torunu. Kral Süleyman öldükten sonra memleket İsrail ve Yahuda olmak üzere ikiye ayrılıyor (MÖ 931). Asa 911-870 yılları arasında Yahuda'da krallık yapıyor. İsrail tarihi İbrahim ile başladığına göre onun yaşadığı tahmin edilen tarihten (MÖ 1900-1800) Asa'nın zamanına kadar hemen hemen 1000 yıl geçmiş olmasına rağmen mabet fahişeliğinin devam ettiğini görüyoruz. Kral Asa'dan hemen hemen 250 yıl (MÖ 641-609) sonra krallık yapmış olan Yoşia, II. Krallar 23: 7'de yazdığına göre, *"Fuhşa vakfedilmiş erkeklerin Rab evinde bulunan evlerini yıktı. Kadınlar orada Aşera için çadırlar dokurlardı"*

Nerede ise Yahuda devletinin sonuna gelinmek üzere olduğu halde (MÖ 586) yine de mabet fahişeliğinin sürdüğü görülüyor.⁸ Mabet içinde onların özel yerleri bulunuyormuş. İsrail mabedinde de Sumer mabetlerinde olduğu gibi kadınlar tarafından dokumacılık yapıldığı da anlaşıyor.

Bütün bunlardan anlaşılacağı gibi, İsrail'de mabet fahişeliği vardı ve *Tevrat* boyunca onu kaldırmak için uğraşmış. Fakat ne

8 Harper Collins, *Atlas of the Bibel*, s.21.

olursa olsun bu gelenekten vazgeçmek kolay değildi. İsrail'de erkeklerin çok kadınla evlenmelerinin fahişeliği önlemek için olduğu söylenirse de, yine önüne geçilememiş. Çok kadınla evlenemeyen erkeklerin onlara ihtiyacı varmış. Yazıldığına göre bugün bile en çok genelev Telaviv'de imiş. Belki de mabet fahişelerine gitmek kutsal bir görev kabul ediliyordu. Sumer'de mabet fahişelerinin başları örtüldüğü gibi İsrail'de de yüzlerine peçe takıyor olmalılar. Yüzüne peçe takıp kendisini fahişe gibi göstererek kaynatası ile yatan Yakub'un gelini Tamar'ın *Tevrat*'ta yazılan öyküsü, yüz yıllardan beri *Tevrat* araştırmacıları arasında mabet fahişesi mi, sokak ifahişesi mi, olduğu tartışması sürüp gidiyor. Halbuki o zonah olarak değil, çadeşah olarak yazılmış. Olay şu:

İbrahim'in torunu Yakup'un oğullarından Yahuda'nın üç oğlu oluyor. Bunlardan birini Tamara adlı bir kadınla evlendiriyor. Oğul ölüyor. Gelenek icabı kadın ikinci oğul ile evleniyor. O da ölünce kaynata onu üçüncü oğluna almıyor. Buna kızan gelin dul-luk elbisesini çıkarıyor, yüzüne peçe takarak kaynatasına kendisini fahişe gibi göstererek onunla yatıyor. Fahişelik ücreti olan bir oğlağa karşılık kadın adamın kuşağını, mührünü ve sopasını alıyor. Adam verdiklerini geri almak için bir oğlak vermek istiyor, ama kadını bulamıyor.⁹ Tamara gebe kalıyor ve kaynatası onun yakılmasını istiyor. Fakat o çocuğun kaynatasından olduğunu ondan aldıklarıyla kanıtıyor. (*Tevrat*, Tekvin, Bap 38: 12 vd.)

Ölen kardeşin karısı ile evlenme zorunluluğu, *Tevrat*, Tensiyeye 25: 5-10'da şöyle açıklanıyor:

Eğer kardeşler bir arada otururlarsa, onlardan biri ölürse, oğlu yoksa, onun karısı yabancı adama varamayacak, kocasının kardeşi onu karılığa alacak. Kadının doğuracağı ilk oğul ölen kardeşin adıyla onun yerini tutacak, adı İsrail'den silinmeyecek. Eğer adam

9 Bundan fahişelik ücretinin bir oğlak olduğu çıkarılıyor.

istemezse yaşlılar önünde anlatacak, kadın onun yüzüne tükürecek ve çarığını çıkaracak. Adamın adı "çarığı çıkarılan" olacak.

İkinci oğlun neden yengesiyle evleneceği ve onun ölmesinin sebebi *Tevrat*'ta şöyle yorumlanmış:

"Ve Yahuda Onan'a dedi: kardeşinin karısının yanına gir ve ona kain biraderlik yap ve kendi kardeşine zürriyet yetiştir." (Tekvin, Bap 38: 8.)

"Tamara'nın ikinci evlendiği Onan doğacak çocuğun kendisinin olmayacağını bildi. Kardeşine zürriyet vermesin, diye yere dökerdi. Yaptığı Rab'ın gözündeki kötü oldu ve onu öldürdü." (Tekvin, Bap 38: 9-10.)

"Bir adam kardeşinin karısını alırsa murdarlıktır; kardeşinin çıplaklığını açmaktır; çocuksuz olacaktır." (Levililer, Bap 20: 21.)

Tevrat'ta Süleyman'ın Atasözleri bölümünde bulunan fahişlikle ilgili atasözlerinden bazı örnekler ise şöyledir:

"Yabancı kadının dudakları bal damlatır, ağzı yağdan yumuşaktır. Fakat sonu pelin otu gibi acıdır." (Bap 5: 3.)

"gençliğinin karısı ile sevin. Sevimli geyik, nefis ceylan gibi onun memeleriyle seni doyursun." (Bap 5: 18.)

"kötü kadından, yabancı kadının yaltaklanan dilinden korunmak için babanın emirlerini oku, annenin öğrettiklerini bırakma. Onun güzelliğine arzu çekme ve seni kirpikleriyle yakalamasın. Çünkü fahişenin elinden insan bir parça ekmeğe muhtaç olur." (Bap 5: 23.)

"Fahişenin yüzünden insan bir parça ekmeğe muhtaç olur." (Bap 6: 26.)

"onu bir kadın karşıladı, fahişe kılıklı,yüreği kurnaz ve yaygaracıdır. Kem almaz, ayakları evde durmaz, kâh sokakta, kâh meydanlardadır. Her köşede pusuda bekler." (Bap 7: 10.)

"komşunun karısının yanına giren, onı dokunan kim olursa olsun suçsuz tutulmaz." (Bap 7: 29.)

"fahişe derin bir çukurdur, yabancı kadın dar bir kuyudur." (Bap 23: 27.)

"fahişelerle arkadaşlık eden malını kaybeder." (Bap 29: 8.)

Rehab adlı bir fahişe hem *Tevrat*, hem de *İncil*'de korunuyor:

"Şehir evinde olanın hepsi Rab' a tahsis edilecek (yani öldürülecek.), yalnız fahişe Rehab ve kendisiyle beraber evde olanların hepsi yaşayacak. Çünkü gönderdiğimiz habercileri sakladı." (Tevrat, Jeos, Bap 6: 17.)

Maria Magdelene adlı bir kadın, fahişelik yaparken İsa'ya yanaşıyor, fahişelikten ayrılıyor ve Hristiyan oluyor. Sonra da azize haline geliyor. İsa'nın ölümü sırasında yanında imiş. İsa'nın yeniden dirildiğini de Havarilere o bildirmiş. Bu olay yüzyıl sonra ancak *İncil*'e yazılıyor. Hristiyanlıkta bütün fahişelerin bedenlerini satmaktan vazgeçip İsa'ya sığınmaları öneriliyor. Fahişelerle ilişki *Kur'an* erkekler de lanetleniyor.

Bütün uyarılara, sıkılara karşın bu kurum kaldırılamamış, hatta bazı ülkeler zaman zaman onların çoğalmasını istemiş, onlardan aldıkları vergi ile bütçelerini zenginleştirmişlerdir.¹⁰

¹⁰ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Emre Caner, *Toprak ve Kadın, Kutsal Fahişelerden Bakire Meryem'e*, Su Yayınları 2004; Nickie Roberts, *Batı Tarihinde Fahişeler*, çeviren: Gülten Şen, Sabah Kitapları.

Konumuzu Burada kapatıyoruz. Görüldüğü gibi tanrı sözü olarak inandırılan din kitapları, çeşitli kültürlerden alınan etkiler, yerli halkın kültürü ile karıştırılarak meydana gelmişlerdir.

Medresede okuyup hafız, sonra da öğretmen olan babam bana " kızım *Kur'an* üç kısımdan oluşur, efsaneler, emirler ve tarih" derdi. Araştırmalarımızda *Kur'an*'da yazılan öykülerin hemen hepsi Musevi efsanelerinden alınarak, İslam düşüncesine göre şekillendirilmiş. *Tevrat*'tan bile değil. *Tevrat*'ta ise diğer kültürlerdeki efsanelerin Musevi kültürü ile karıştırılarak yazılmış olduğunu görüyoruz.

ÖZYAŞAMÖYKÜSÜ

Muazzez İlmiye Çığ, 20 Haziran 1914 yılında Bursa'da doğdu. İlk tahsildinden sonra girdiği Bursa Kız Öğretmen Okulu'nu 1931'de bitirdi ve 4.5 yıl ilkokul öğretmeni olarak Eskişehir'de çalıştı. Atatürk'ün emriyle Ankara'da kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Hititoloji Bölümü'ne 15 Şubat 1936'da kaydoldu. Almanya'daki Nazi zulmünden kaçan ve Atatürk Türkiye'sine sığınan Prof. Dr. Hans Gustav Gülerbock'tan Hitit Dili ve Kültürü; Prof. Dr. Benno Landsberger'den Sumer ve Akkad Dilleri ve Mezopotamya Kültürü üzerine dersler aldı. 1941 yılında İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi Çiviyazılı Belgeler Arşivi'ne uzman olarak atandı. O zamana kadar tasnifi tam yapılmamış ve bilimsel çalışmalara açılmamış binlerce tablet üzerinde Dr. F. Kraus ve yakın arkadaşı, değerli meslektaşı Hatice Kızılyay ile çalışarak, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni Paris "Louvre", Londra "British Museum", Berlin "Vorderasiatisches Museum" gibi bir Eski Ön-Asya dilleri araştırma merkezi haline getirdi. Arşivdeki tabletleri bilim âlemine tanıtmaya başladı. Amerika'dan, Almanya'dan, Finlandiya'dan gelen uzmanlarla birlikte, her biri Sumeroloji literatüründe birer kilometre taşı olan yayınlar yaptı.

Katıldığı kongrelerde ve bilimsel toplantılarda verdiği bildirilerle, yayınladığı 15 kitap ve 100'ü aşkın bilimsel makalesi ile hep Türkiye'nin yüzünü ağarttı. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Sumer, Akad, Hitit dillerinde yazılmış 74 bin çiviyazılı belge üzerinde 33 yıl çalıştıktan sonra 1972 yılında emekli oldu.

Muazzez İlmiye Çığ, bir Cumhuriyet kızı, aydın bir Türk kadını olmanın verdiği şevkle bugün de bilgisini topluma aktarmaya devam etmektedir.

Kaynak Yayınları'nca basılmış kitapları: *Zaman Tüneliyle Sumer'e Yolculuk* (1993), *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni* (1995), *Sumerli Ludingirra* (1996), *İbrahim Peygamber* (1997), *İnanna'nın Aşkı* (1998), *Gilgameş* (2000), *Hititler Hattuşa-İştar'ın Kaleminden* (2000), *Ortadoğu Uygarlık Mirası* (2002), *Ortadoğu Uygarlık Mirası-2* (2003), *Sumer Hayvan Masalları* (2003).

Ayrıca, S.N. Kramer'in *Tarih Sumer'de Başlar* (Türk Tarih Kurumu Yayınları) adlı kitabını dilimize kazandırmıştır.

Muazzez İlmiye Çığ'a, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kurulu'nun 13 Nisan 2000 tarihli teklifi ile Üniversite Senatosu'nun 4 Mayıs 2000 tarihli oturumunda Fahri Doktora unvanı verilmiştir.

Muazzez İlmiye Çığ BEREKET KÜLTÜ VE MABET FAHİŞELİĞİ

Muazzez İlmiye Çığ, bu kitapta, Sumer'in Aşk ve Bereket Tanrıçası İnanna, bereket kültü ve mabet fahişeliğinin *Tevrat* 'taki izlerini sürüyor:

- İnanna'nın kutsal evlenme öyküsü, bereket kültü eğlenceleri ve Sumer şiirleriyle *Tevrat* 'taki "Neşideler Neşidesi" adlı şiir arasındaki benzerlikler...
- Sumer efsaneleriyle Musevi efsaneleri arasındaki ortak noktalar...

Yazar, elinizdeki kitapta, Sumer'den *Tevrat* 'a fahişelik konusunu da irdeliyor:

- Yeryüzünün ilk fahişeleri...
- Tanrıça İnanna'yı "Göğün Fahişesi" diye adlandıran belgeler...
- Kendilerini, tanrı namına bu işe gönüllü olarak adayan kadınlar; kutsal fahişeler...
- İnanna'nın mabetlerinde rahibelerin bir görevi de kutsal fahişelik...
- *Tevrat* 'taki iki türlü fahişelik...
- Bir kurum ve meslek olarak görülen mabet fahişeliği...
- *Tevrat* ayetlerinde ve Tanrıça İnanna'ya yazılan ilahilerde görülen "kutsal erkekler"...

ISBN 978-975-343-434-8

9 789753 434348

